

DE GAMLA NORDBORNAS HELLULAND, MARKLAND OCH VINLAND

ETT FÖRSÖK ATT LOKALISERA VINLANDS-RESORNAS
HUVUDETAPPER I DE ISLÄNDSKA SAGORNA

AV

V. TANNER

*Segurd Stefanssons karta av år 1570 över Nord-
Atlantens omgivningar enligt Thord Thorlakssons
kopier av år 1670.*

SÄRTRYCK UR BUDKAVLEN N:o 1 1941

DE GAMLA NORDBORNAS HELLULAND, MARKLAND OCH VINLAND

Ett försök att lokalisera Vinlands-resornas
huvudetapper i de isländska sagorna

AV

V. TANNER

MED 2 KARTOR I TEXTEN

ÅBO 1941

R Ä T T E L S E R.

Sid.	4,	rad	12	uppf.	står	överstämmelser,	läs	oöverensstämmelser.
”	7,	”	20	”	”	ut	”	ute
”	18	”	36	”	”	81	”	18
”	35	”	28	”	”	63	”	53
”	42	”	13	”	”	<i>Brenaind</i>	”	<i>Brenaind,</i>
”	52	”	15	”	”	52°5”	”	52°5
”	69	”	23	”	”	1940	”	1941
”	71	”	39	”	”	Tidskr. s.	”	tidskr., s.
”	72	”	42	”	”	<i>theB eothuk</i>	”	<i>the Beothuk</i>

ÅBO 1941

ÅBO TIDNINGS OCH TRYCKERI AKTIEBOLAG

De gamla nordbornas Helluland, Markland och Vinland.

Ett försök att lokalisera Vinlands-resornas huvudetapper i de
isländska sagorna

av

V. TANNER.

Då jag åren 1937 och 1939 företog några färder utmed Nord-amerikas nordöstra kust, mellan det nordligaste Labrador och New York, hände det gång på gång att oceandimman fullständigt insvepte kusten flere dagar i följd, och i de orena nordliga vatten hade vi intet annat val än att ligga för ankar, tills horisonten klarnade upp igen. Under sådana väntans tider brukade jag lugna humöret med mitt gamla hobby: studium av Vinlands-sagorna. Jag var där i tillfälle att på själva originalscenen fördjupa mig i sagotexternas händelser. Och med trakternas natur och folk för ögonen, tyckte jag, att det blev både liv och rörelse i de knapphändiga berättelserna. Det var som om jag hade kommit Vinlandsdramats urpremiär betydligt närmare, än det någonsin hade varit möjligt i en dammig studerkammare. Sagornas fel och förtjänster framstodo på ett helt annat sätt. Prövar man sagotexterna i denna inspirerande miljö, så tyckas vissa passus i de texter vi nu känna till och de kommentarer, vilka bygga på dem, framstå såsom skepparhistorier, vilka förmodligen ett eller ett par århundraden efter att de skildrade händelserna inträffat fogats till de ursprungliga berättelserna för att utsmycka dem, öka på spänningen i skildringen eller kanske förhöja upptäckarbragdernas glans. Till dessa, senare förvärvade orimlighe-

ter räknar jag i främsta rummet berättelserna om vinet och det självsådda vetet, ty både i natur- och tidsmiljön framstå de såsom absurditeter. Avlägsnas detta slags adiaföra från texterna, börjar berättelsernas ursprungliga mening småningom framträda klarare. I texterna komma emellertid då också några smådrag till sin rätt, vilka tidigare författare icke ha skänkt det beaktande som enligt min åsikt borde tillkomma dem vid ett försök att rekonstruera händelserna och trakternas geografi. Hit räknar jag uttalandena om förekomsten av jöklar och gräs, läs: betesmark.

Av det anförda kunde kanske mången få den uppfattningen, att en forskare kommer till ett främmande land, ser och segrar. Så enkel är saken inte: frågan om läget av såväl resornas mål som av de skilda etapperna på vägen dit, har ännu aldrig fått ett sådant svar ens av en med de lokala förhållandena väl förtrogen person, att det allmänt skulle ha omfattats i forskarkretsar. Och på tydningsförsök har det icke varit någon brist. Allt sedan *Gudbrand Thorlaksson* (1595), *Arngrim Jonsson* (1610) och *Thormod Torfaeus* (1705) offentliggjorde resultaten av sina forskningar i de isländska sagornas skildringar av nordbornas seglatser till Vinland på 1000-talet och sina försök att placera sagornas Helluland, Markland och Vinland i den nya världsbilden, har strömmen av kommentarer till dessa sagor aldrig sinat. I sin bibliografi om Vinlands-färderna upptog *Joseph Fischer* (1902) trehundraotjugotvå arbeten, och *A. W. Brögger* anför (1937) i sin litteraturförteckning omkring tvåhundrafemtio arbeten efter att uppenbarligen ha något sovrat de då föreliggande bibliografierna. Dessa litteraturlistor äro emellertid icke fullständiga.

Man behöver alltså ej länge fördjupa sig i kommentarlitteraturen för att komma under fund med, vilken svår uppgift det visat sig vara att rätt tyda sagornas geografiska upplysningar. Härtill har icke minst den omständigheten bidragit, att de förutsättningar, under vilka kommentatorerna gått till sin geografiska analys av sagotexterna, ha varit rätt olika beskaffade. Det är därför inte överraskande, att t. ex. slutledningarna beträffande det geografiska läget av huvudetapperna i de skildrade resorna: Helluland, Markland och Vinland samt deras naturförhållanden utfallit mycket olika hos olika författare. I den omfångsrika

kommentarlitteraturen är t. ex. lokaliseringen av resornas mål, Vinland, mycket växlande. *Torfaeus* höll de tre etapperna för öar inom västra delen av Atlanten och mellan dem existerade sålunda ingen landförbindelse; (jfr dock även Fig. 1 på sid. 22). Senare förlades Vinland av olika författare till olika ställen på den nordamerikanska Atlant-kusten: till Labrador (*Olof Celsius*, d.ä.) till Sandwich Bay i Labrador (*Grenfell*), till norra delen av Newfoundland (*Forster*, *Pinkerton*, *Malte Brun*, *Munn*) till Newfoundland (*Irving*, *Fernald*), till St. Lawrence flodens ästuarium (*Steensby*, *Holm*, *Bovey*), till Gaspé-halvön (*Hermannsson*), till Chaleur Bay (*Bovey*), till Nova Scotia och Cape Breton ön (*Storm*), till trakter söder om Nova Scotia (*Thordarson*), till Maine (*Hermansson*), till Bostontrakten (*Bugge*, *Brögger*) eller Rhode Island (*Rafn*, *Babcock*), och slutligen ha andra trott sig kunna finna Vinland i trakterna av Cape Cod Bay (*Gray*), eller vid Cape Cod — Marthas Vineyard — Nantucket Sound trakterna (*Holand*) eller t. o. m. vid Hudson River's ästuarium (*Gathorne-Hardy*) och möjligen bort mot Virginia och Georgia (*Tengström*). Det finns emellertid också författare, vilka uttalat tvivel därom, huruvida något Vinland alls funnits till: dessa ha tänkt sig att Vinland utgjort ett substitut blott för de »lyckliga öarna», *Insulae Fortunatæ*, vilka återkomma i många både äldre medeltida och klassiska sagor. De inbördes starkt avvikande uppfattningarna rörande denna enda detalj i problemkomplexet äro ägnade att låta tydningens svårighet framstå i sin rätta dager.

De stora avvikelserna mellan kommentatorernas uppfattning får sin förklaring till en del i ett förhållande som *Gathorne-Hardy* redan påtalat, nämligen att flertalet av kommentatorerna aldrig sett en skymt av de trakter, vilka de förmodat att de grönländska sjöfararna hade besökt inom nordöstra delen av Nordamerika. Det oaktat ha de ej tvekat att såsom sakkännare giva sig i kast med en diskussion av dessa traktors geografi. Några av kommentatorerna förefalla därför att ha tillkommit när författarna suttit nedhukade vid ett skrivbord, begrundande någon karta i liten skala och lämnat sin ingivelse fria tyglar: de framstå nämligen såsom sinnrika konstruktioner utan förankring i verkligheten. Omvänt har det åtminstone i ett fall visat sig, att en författare (*Grenfell*) även om han ägt en i enskildheter inträngande

kännedom både om landets beskaftenhet och om befolkningsförhållandena i våra dagar inom de trakter, vilka kunna tänkas komma i fråga såsom målet för de grönländska storbondeämnenas resor, stirrat sig så blind på *verba formalia* i sagotexterna, att skogen undgått hans blickar för idel träd. Författaren har gjort våld på sagornas totalbild för att kunna bevara textens ordalydelse oförkränt. Det har också funnits kommentatorer, vilka försökt arbeta tämligen obundna av sagskildringarnas detaljer och därunder kommit att delvis dikta om sagorna efter sin egen smak, varvid de icke tvekat att tyda dem utan att fästa större avseende vid t. ex. naturbestämningar av avgörande betydelse. Till de överstämmelser, som ha sin grund i författarnas subjektiva uppfattning, kommer sedan den olyckliga omständigheten, att en yngre författare stundom bygger på en äldres analys såsom på en dogm. Emellertid är studiet av den heterogena kommentarlitteraturen svårare än så: kommentarerna härstamma från olika tidsskeden med så pass växlande kulturhistoriska uppfattningar och insikter i de geografiska förhållandena kring Nordatlanten, att utläggningarna kort och gott kunna sägas vara inkommensurabla och i våra dagar inte utan omprövning böra tagas efter orden även om några stora namn ställt sig i borgen för en viss tydning.

Medvetandet om allt detta inbjuder naturligtvis icke till någon systematisk inventering av den omfångsrika litteratur, som under tidernas lopp tornat sig upp över sagornas bräckliga fundament. Författaren skall heller icke ingå därpå. Han vill dock ha det sagt, att de äldre kommentatorerna inlagt stora förtjänster med avseende på utforskandet av Vinlandsfrågan därigenom, att argumenten samlats av dem. Det finns därför numera icke många uppslag i hithörande frågor att pröva, vilka ej redan skulle ha diskuterats i ett eller annat sammanhang.

Författarens studium av sagotexterna och kommentarerna till dem ha lett honom till den allmänna slutsatsen, att man nödgas offra tron på ofelbarheten såsom historiskt-geografiska bevismedel hos de sagotexter, vilka bevarats till våra dagar, om man skall våga hoppas nå fram till en plausibel tydning av innehållet. Man blir tvungen att tillerkänna även onämnda omständigheter ett sådant inflytande på slutledningarna, som det stora samman-

hanget fordrar. Denna väg har följts i den följande framställningen, och författaren hoppas, att han skall lyckas övertyga läsaren därom, att de ursprungliga berättelserna, resp. sagornas okända urkällor ha byggts på en grundval av verklighet. Det skall jämväl framgå, att de skildrade händelsernas miljö otvunget återfinnes med ledning av de texter vi känna till, om dessa först hyfsats i vissa avseenden.

Vinlandssagornas texter.

I föreliggande summariska studie, vars huvudsyfte är ortnamnens lokalisering, kan det ej bli fråga om att ingå på någon systematisk värdering av källmaterialet; en sådan skulle förutsätta specialinsikter i både norrön språkforskning och Islands historia under medeltiden.¹ Till grund för framställningen ha här lagts de normaltexter, som *A. W. Brögger* sammanställt och offentliggjort i sitt arbete om Vinlands-färderna, ty bland sakkunniga forskare i detta ämne anser jag *Brögger* vara en av de yppersta och modernaste i vår tid. I några avseenden hyser jag en annan uppfattning än *Brögger*, men detta beror ej på någon avvikande formulering av ordalydelsen i texterna.

Om upptäckten av Vinland och de geografiska förhållandena i detta märkliga land finns det tvenne utförliga skildringar: *Eirik den rödes saga* och *Grönlendingathattr*.

Det är *Eirik den rödes* son *Leiv*, som (med orätt) uppgives ha upptäckt Vinland. *Eirik den rödes* saga ingår i *Hauksbók*, som blev nedskriven på vintern eller våren 1331. Men denna redogörelse bygger tydligen på äldre original, och kärnan torde härstamma från omkring år 1200, medan urkällan bör vara ännu äldre och väl går tillbaka till sagoskrivningens klassiska tider.

Grönlendingathattr eller *Grönlands-sagan*, vilken lika väl kunde benämnas *Vinlandsthatr*, emedan den huvudsakligen behandlar grönlänningarnas resor till Vinland, ingår i *Flatö-boken* och innehåller den fylligaste skildringen av Vinlandsfärderna. Den nedskrevs av *Jon Thordarsson* år 1387, således omkring ett halft år

¹ På dessa områden finnes det redan ett antal undersökningar, bland vilka här skall hänvisas till arbeten av *Storm*, *Reeves*, *Finnur Jónsson* och *A. W. Brögger*.

hundra senare än Eirik den rödes saga. Skrivaren förmodas därvid ha haft för sig en saga från tiden omkring år 1300. Sagskrivningens förfallstid hade emellertid redan då begynt och det kan vara skäl att hålla i minnet, att det dåmera var brukligt att också infoga allehanda skildringar av främmande äventyr i sagorna, om blott någon situationslikhet förelåg; jfr *Brögger*.

Mellan de skildrade händelserna och upptecknandet ligga hundraårens år; det är tidrymder, under vilka svart brukar hinna göras till vitt i historieforskningen. Dessutom ha olika tiders maner och lärdom en överraskande förmåga att efter sin särskilda smak omforma utstrålningen från gamla krönikor.

För att underlätta en samlad översikt av innehållet i sagorna finner jag det vara ändamålsenligt att här avtrycka dem i översättning till svenska enligt *Bröggers* normaltexter, varemot diskussionen av innehållet uppskjutes till litet längre fram.

Bjarne Herjolvssons färd sommaren 986

enligt *Bröggers* sammanställning av texterna hos *Storm* och *Thor-darsson*.

Medveten om det äventyrliga i att från Island segla till Grönland, där varken Bjarne själv eller någon av hans följeslagare hade varit förr, begav sig Bjarne i alla fall dristigt på väg med sitt manskap. De seglade i tre dagar, tills Islands höga kust försvann under horisonten. Vinden avtog därefter och gick över på nord, och då lade sig dimma över havet.

De hade icke reda på varthän de seglade, och så var det under flere dagar (*døgr*).¹

¹ Vad de gamla islänningarna avsett med termen *døgr* är icke alldeles klart. I *Fritzner's* ordbok läses: *døgr* = Halvdøgn, en av Døgnets 2 Halvdele. I *Hægstad* og *Torp's* ordbok anföres: *døgr* (ogso *dægn*) halvdøger (dag eller natt). Härmed överensstämmer *Oxfordordbokens* definition: Icel. *døgr* usually means both night and day, so that one day makes two *dægr*. I *Leiv Hægestad*: Gamalnorsk ordbok, Oslo 1930, anföres emellertid om *døgr*: 1. halvdøger, dag el. nat, 12 timar, men ogso um heilt *døgr*, 24 timar; *døgr* sigling er etter Rimb. = 24 vikur sjávar (umlag 222 km). *Døgr* har mångenstädes översatts med dag, varmed det också i några fall överensstämmer, men ej alltid. Dag är maskulinum medan *døgr* är neutrum och

Efter detta sågo de solen, så de kunde bestämma väderstrecken. De hisade nu seglet och seglade denna dag till dess de sågo land. De pratade om vad för ett land detta kunde vara. Men Bjarne sade, att han icke kunde tro att det var Grönland. De frågade om han ville segla fram till landet eller icke. Han svarade: Det är mitt råd att segla in längs detta land. De gjorde så och sågo snart, att landet saknade fjäll men var skogbevuxet och hade små backar (heier).

Nu lämnade de landet om babord och läto den flik av seglet, som under bidevindssegelats sträckes, vända mot land.

Sedan seglade de i två dagar, tills de sågo nytt land.

De frågade nu om Bjarne trodde detta vara Grönland, men han sade, att han icke höll detta mera för Grönland än det förra landet. Ty det har sagts, att det finns mycket stora jöklar på Grönland. De närmade sig hastigt detta land och sågo att det var ett dåligt land och skogbevuxet. Så tog vinden (børen) slut för dem. Och då talte besättningen om rådet att anlöpa detta land. Men Bjarne ville icke. De menade att de behöfde både ved och vatten. Ni kommer icke att lida brist på någotdera, sade Bjarne. Men för detta fick han höra en del av sina besättningsmän.

Han bjöd därefter att hissa segel och detta gjordes. De vände förstäven från land och seglade ut på havet för sydvästlig vind i tre dagar. Och nu sågo de ett tredje land. Men detta land var högt och uppfyllt med fjäll och jöklar. De frågade om Bjarne ville lägga bi vid detta land. Men han sade att han icke ville det, ty landet syntes honom vara i högsta grad utan gagn.

Nu togo de icke ned sitt segel. De höllo längs med landet och sågo att det var ett ö-land.

De vände stäven ut från landet och höllo ut till havs för samma vind. Men vinden ökade och Bjarne bjöd dem att reva seglet och icke pressa hårdare än skepp och rigg kunde tåla. Nu seglade de i fyra dagar. Då sågo de det fjärde landet. Nu frågade de Bjarne, om han menade att detta var Grönland eller icke. Bjarne svarade, att detta mest liknade det som berättats honom om Grönland, och här skola vi hålla åt land. De gjorde så och togo i land vid kvälldags under en udde. Och på udden fanns en båt. Men på den udden bodde Herjolv, Bjarnes far. Och av detta har udden fått namn och har sedan kallats Herjulvsnes.

Nu for Bjarne till sin far och blev hos honom medan han levde, och sedan bodde han där efter fadern.

Berättelsen om den ofrivilliga upptäcktsfärden är ett mästestycke av klarhet och enkelhet, naturlig och realistisk. Berätta-

användes ofta när det är fråga om en distans uppgående till 75 eller 150 miles alltefter det lokala bruket; cf. *Vigfusson's* lexikon.

Det förefaller mig vara sannolikt att i de här förekommande fallen, då segelats försiggick ute på öppna oceanen, räkna med 24 timmars døgr.

ren har i de knappa orden förmått förläna framställningen verklighetens prägel, och det är svårt att avvisa den tanken, att de skildrade händelserna ägt motsvarighet i verkligheten.

Var och en som är hemma på havet och känner till Labrador-kusten ser levande för sig, huru Bjarnes drake stävar norrut. Skildringen är okonstlad och så saklig, att *Brögger* med skäl förlämnat den vid en loggbok, förd av en målmedveten och erfaren skeppare i våra dagar. Man kan knappast tvivla på berättelsens äkthet, om man icke fäster för stort avseende vid de tre sista raderna.

Bjarne Herjolvsson reste nämligen senare till Norge, där han stannade någon tid. Vid återkomsten till Grönland fann han intresset för nya upptäcktsresor till sjöss vara stort. Östbygdens folk visste, att Bjarne ute i havet funnit nya länder, och dessa borde utforskas och nyttiggöras. Bjarne klandrades för att han ej gått i land och tagit reda på bosättningsmöjligheterna i de nya trakterna. För Eirik den rödes söner, vilka voro hans vänner, berättade Bjarne Herjolvsson förmodligen nu utförligt om sin färd, och på grundvalen av denna berättelse förbereddes därefter i Östbygden en, som det vill synas, systematiskt organiserad färd till de uppdagade trakterna. Syftet förefaller ha varit att utröna möjligheterna för bosättning och boskapsskötsel i det nya landet.

Leiv Eirikssons färd till Vinland år 1000 återgives här enligt *Bröggers* översättning av Flatö-bokens Grönlendingathattr.

Sedan Leiv Eiriksson förvärvat Bjarne Herjolvssons skepp och mönstrat på manskap för expeditionen, som omfattade trettiofem man, var han färdig att draga ut. — — — — —.

De funno det landet först, som Bjarne såg sist. De seglade fram till detta land och kastade ankar och satte ut båten och begåvo sig i land. Intet gräs sågo de där. Hela det övre landet bestod av stora jöklar och allt mellan jöklarna och havet var såsom en enda håll. Det syntes såsom om detta land icke skulle ha att bjuda på några tillgångar. Då sade Leiv: icke skall det sägas om oss såsom det sades om Bjarne, att vi icke ha kommit i land. Nu vill jag giva detta land namnet Helluland.

Sedan begåvo de sig till skeppet. Därefter seglade de ute på havet och

funno det andra landet. De seglade åter mot land, kastade ankaret, satte sedan ut båten och gingo i land. Detta land var dåligt och bevuxet med skog och hade vita sandstränder, som sträckte sig vida i den riktning i vilken de foro, och det stupade ej brant mot havet. Så talte Leiv: På grund av sina tillgångar skall detta landet få namn, det skall kallas Markland.

Därefter begåvo de sig fortast om bord. De seglade på havet för nordostlig vind och voro ute i två dagar, förrän de sågo land. De seglade in mot detta och kommo till en ö, som låg norr om landet. Här gingo de upp och sågo sig omkring i gott väder. De funno att det låg dagg i gräset, och det hände att de ströko sina händer i daggen och förde den till munnen och de tyckte att de aldrig hade känt något så sött förr.

Sedan begåvo de sig till sitt skepp och seglade in i det sund som låg mellan ön och den udde, som stack ut mot norr från landet. De seglade rakt västerut förbi udden. Där var mycket grunt vatten vid ebb. Och då råkade skeppet på grund, och det var långt från skeppet till havet. Och de voro så ivriga att få komma i land, att de icke ville vänta tills havet kom under [floden lyfte upp] deras skepp. De sprungo i land där en å föll ut från en sjö.

Men när vattnet hade stigit under deras skepp så togo de båten och rodde till skeppet och flyttade detta upp i ån och sedan i sjön och kastade ankaret. De buro sina skinnfällar från skeppet och gjorde sig bostäder där. Sedan beslöto de att bo här den vintern och de byggde stora hus här.

Det var ingen brist på lax i ån eller i sjön, och det var större lax än de sett förr. Det var så goda levnadsförhållanden här, att det tycktes dem att boskapen ej komme att behöva utfodras på vintern. Där var ingen frost på vintern, och föga visnade gräset. Dagarna voro mera jämnlånga där [jämndögr] än på Grönland eller Island. Solen hade där *eyktarstad* och *dagmålsstad* på skamdagen [årets kortaste dag].

Men då de hade avslutat sitt husbygge (husgjerden) talade Leiv till sitt manskap: Nu skall jag skifta vårt följ i två delar och få landet undersökt. Den ena hälften av manskapet skall vara hemma vid skålen [huset], och den andra halvdelen skall undersöka landet, men icke begiva sig längre bort än att den når hem till kvällen, och de skola ej skiljas.

Nu gjorde de så en tid. Leiv delade så, att han for ut av och till med dem eller var hemma vid skålen.

Leiv var en välväxt karl, stark och den yppersta man att se på. Han var en klok man och i alla avseenden en ansedd man.

En kväll kom meddelandet att en man av deras manskap saknades, och det var Tyrk, sydlänningen. Leiv kände stor sorg vid detta, ty Tyrk hade länge varit hos honom och hans far, och han hade i barnaåren mycket hållit av Tyrk. Nu talade Leiv mycket och klandrade manskapet och gjorde sig redo att begiva sig att leta efter honom med tolv man. Men då de kommit ett kort stycke från skålen så gick Tyrk emot dem. Och han blev väl mottagen. Leiv begrep då strax att hans fosterfar lallade och skämtade. Han hade ett platt ansikte med spelande ögon och fräknar i ansiktet, var liten till växten och obetydlig, men en duktig karl i alla slags hantverk.

Då sade Leiv till honom, varför kommer du så sent, min fostrare, och varför skilde du dig från folket? Han talade då först länge på tyska och rullade med ögonen och gjorde grimaser. Men de förstodo ej vad han sade. En stund senare talte han norrönt.

Jag gick icke mycket längre än ni andra, sade han. Jag kan berätta något nytt. Jag fann vinträd och vinbär.

Kan det vara sant, min fostrare, sade Leiv.

Ja det är nog säkert och sant, sade han, ty jag är född där det är brist varken på vinbuskar eller vinbär.

Nu sovo de den natten, men på morgonen sade Leiv till sitt följe: nu skola vi ha två sysslor och var sin dag. Vi skola samla vinbär och vi skola hugga vinträd och fälla stockarna, så det blir last av dem för mitt skepp. Och detta råd följde de. Och det har berättats, att deras efterbåt [skeppsbåt] blev fylld med vinbär. Sedan höggs last till skeppet.

På våren gjorde de sig klara och seglade bort.

Efter dess avkastning gav Leiv namn åt landet och kallade det Vinland.

De seglade därefter på havet och fingo god vind tills de sågo Grönland och fjällen nedanför jöklarna.

— — — — — Fortsättningen intresserar oss icke här.

Om Leivs resa finns också en annan version, vilken ingår i Snorres Kungasagor och i Eirik den rödes saga:

På hemväg från Norge till Grönland blev Leiv driven ur kurs och han fann nytt land, där veteåkrarna sådde sig själva och vin växte vilt. Där fanns ett trä som hette masur, och av det togo de med sig prover, och timret begagnades till husbygge. Leiv fann en skeppsbesättning på ett vrak och förde den med sig till Grönland. Han blev kallad den lycklige.

Det ligger en osammanhängande för att inte säga förvirrad prägel över båda dessa framställningar. Inga kurser eller tidsavstånd eller vindriktningar omtalas. Såsom *Brögger* framhållit, rycker Vinland här i förgrunden, och det är en ung mans stora bedrift i livet som utgör det centrala i sagornas framställning, icke färden som sådan. Den klara och rediga framställningen av Bjarnes färd genomgås av en helt annan stämning.

Leivs resa hade tydligen väckt berättigad uppmärksamhet i Östbygden och lockat till nya färder. Enligt *Bröggers* översättning av Flatöbokens skildringar skola vi närmast stifta bekantskap med Leivs broders,

Torvald Eirikssons färd till Vinland med Leivs redan vittberesta skepp.

— — — Sedan gjorde de skeppet klart och höllo ut i havet. Och det finns ingen berättelse om deras färd förrän de kommo till Vinland, till Leivsbodarna där. Där gjorde de skeppet i stånd, och de sutto i lugn där den vintern och fängade fisk till mat.

Men på våren sade Torvald, att de skulle göra skeppet klart, och så skulle efterbåten med några man fara väster om landet och undersöka det på sommaren.

De tyckte landet var vackert och skogbevuxet, och det var kort mellan skogen och havet, där det var vit sand. Det fanns många öar och mycket långgrund farvatten.

De funno varken boplatser efter folk eller djurvisten. Men på en ö i väster funno de en ställning av trä för uppbevarande av otröskad säd [en kornhialm af tre]. Men andra spår efter folk funno de ej. Så reste de tillbaka och kommo till Leivs-bostäderna på hösten.

Men nästa år på sommaren for Torvald österut med skeppet och därefter till landets norra del. Då fingo de skarp blåst [kvast vaer] framför en udde och stötte på, så att kölen brast under skeppet. De nödgades göra ett långt uppehåll här för att iståndsätta (bøte) skeppet. Så sade Torvald: här vill jag att vi skola resa kölen på udden och kalla det Kjalarneset [Kjölnäset]. Och detta blev nu gjort.

Sedan seglade de bort därifrån och österut längs landet och in i de fjordgap som lågo närmast till och sedan till några uddar (hovder) som stucko fram där. Det hela var skogbevuxet. Så lade de till här med skeppet och sköto landningsplankan i land, och där gick Torvald i land med allt sitt folk.

Han sade då: här är vackert och här vill jag resa min boning.

Sedan gingo de till skeppet, men nu sågo de på sanden innanför udden tre lumpar, och då de begåvo sig dit, sågo de tre skinnbåtar och tre män under varje. Så delade de upp sitt följe och så togo de alla utom en, som kom undan med sin skinnbåt. De dräpte åtta män och sedan gingo de tillbaka till udden. Härifrån sågo de inne i fjorden några kullar, och de menade att de kunde vara boningar. Men härefter föll över dem en sådan trötthet, att de icke kunde hålla sig vakna utan alla somnade. Då hörde de ett rop så att de alla vaknade. Så ropades det: Torvald vakna upp, du och allt folket på ditt skepp, och far fortast från landet.

Då kom från fjordens inre ett otal skinnbåtar [hudkeiper] och lade till vid dem.

Torvald sade då: vi skola resa skansklädning [vigfleka] och värja oss på bästa sätt men riskera litet. Så gjorde de. Men skrälینگarna sköto en stund på dem, men så flydde de så fort som en var kunde.

Nu frågade Torvald om någon av hans män var sårad. Men de sade att ingen var sårad. Jag har nog fått ett sår, sade han. En pil gick mellan

skeppsborden och skölden och upp under min arm, och här är pilen. Detta kan bli min bane. Nu råder jag till att ni gör er klara att vända tillbaka så fort som möjligt. Men mig skolen i föra till udden, där jag hade tänkt bygga. Kanske var det sant det som kom mig på tungan, att jag skulle bo där om en tid. I skolen begrava mig där och sätta kors vid huvud och fötter. Och i skall kalla det för Krossnes.

Grönland var nämligen kristnat den gången, ehuru Eirik den röde dog förrän det blev kristnat.

Nu dog Torvald. Men de gjorde allt han hade sagt, och sedan foro de och funno sina kamrater och berättade för varandra de nyheter de kände till. De bodde här den vintern och samlade vinbär och timmer till skeppet.

På våren gjorde de sig klara att resa till Grönland och de kommo dit med skeppet in i Eiriks fjord, och nu kunde de förtälja Leiv stora nyheter.

Grönlandssagan förtäljer vidare, att det gamla Vinlands-skeppet ännu en gång skulle ut på långfärd, men att detta blev dess sista resa. Denna gång var det den tredje av Eirikssönerna, som åtföljd av sin hustru Gudrid och tjugofem man begav sig till Vinland för att avhämta sin broder Torvalds stoft. Skildringen är kortfattad.

Torsten Eirikssons resa till Vinland
misslyckades.

Den största av alla kända kolonisationsexpeditioner, vilka från Grönland utgått till Vinland, är

Torfinn Karlsevnes Vinlandsfärd åren
1003—1006.

Expeditionen omfattade tre skepp med etthundrasextio man, fem kvinnor och allehanda boskap. Förråd och redskap medfördes, vilka kunde behövas vid bosättningen i det nya landet.

Skildringarna av denna färd äro något avvikande i Flatöboken och i Hauksbók. Dessa har *Brögger* försökt hoparbeta, varvid han i det väsentligaste följt Eirik den rödes saga i Hauksbók. *Bröggers* text följer här:

En man hette Torvard. Han var gift med en dotter till Eirik den röde som hette Freydis. Han for med dem, och likaså Torhall, som kallades veideman [fängstman]. Han hade länge varit i fångstmannatjänst hos Eirik

på somrarna och han hade många förtroendeuppdrag. Torhall var storväxt, svart och en stor kämpe. Han var tämligen gammal och svår att ha att göra med, fämäld i vardagslag, listig men grov i munnen och rådde alltid Eirik till det värsta. Han hade föga befattat sig med kristendomen sedan den kom till Grönland. Torhall hade blivit föga vänsäll, men det oaktat hade Eirik länge tagit honom med vid rådslagning.

Torhall var ombord på Torwards skepp, emedan han var mycket erfaren i obygd.

De hade det skepp Torbjörn hade tagit med sig till Grönland. De gjorde sig nu redo till färden med Karlsevne, och de flesta av dem voro grönlänningar.

På skeppen fanns fyrtio man på det andra hundraet [d. ä. etthundra-sextio man].

De seglade först till Vestbygden och till Bjarnö. Därifrån seglade de med nordlig vind. De voro ute på havet i två dygn. Så funno de land. Och de rodde i båtarna och undersökte landet och funno där många hållar så stora, att två man väl kunde sparka varandra längs dem. Där fanns mycket viträv. De gävo landet namnet Helluland.

Så seglade de två dygn för nordlig vind och bytte kurs från söder till sydost, och framför dem låg land. Där fanns stor skog och många renar [dyr]. I sydost låg en ö och där funno de björn, och de kallade den Bjarnö. Men landet kallade de Markland.

När det hade gått två dygn sågo de land och de seglade in under det landet. Det var en udde där de kommo in. De seglade längs landet, kryssade och hade landet om styrbord. Där var öde och långa stränder och sand. De begävo sig i land i båtarna och funno en köl på udden. De kallade det Kjalarnes. De gävo också stränderna namn och kallade dem Furðustrandir [de vidunderliga stränderna], emedan det räckte så länge att segla utmed dem. Därefter blev landet mycket uppskuret av havsvikar och de styrde skeppet in i en av vikarna.

— Den gången när Leiv var hos konung Olav Tryggvason och han bjöd honom att kristna Grönland, då gav konungen honom med två skotska personer, mannen hette Hake och hustrun Hekja. Konungen bad Leiv att begagna sig av dessa personer, om han hade behov av någon som kunde löpa snabbt, ty dessa voro snabbare än djur. Dessa människor gav Leiv med åt Karlsevne på färden.

Då de nu hade seglat utefter Furðustränderna, satte de skottarna i land och bådo dem löpa söderut och undersöka landets tillgångar och komma tillbaka förrän tre dygn gått till ända. De voro klädda i den dräkt som kallas bialfal [?, Gathorn Hardy förmodar, att det var ett iriskt eller gaeliskt plagg]. Den var gjord så att hättan var uppe och den var öppen i sidorna, utan ärmar och knäppt mellan benen och hållen samman där med knapp och stropp. För övrigt voro de nakna.

De kastade ankare och lågo nu här under mellantiden. Då tre dagar hade gått, kommo de löpande uppifrån landet, och den ena hade vinbär i handen,

den andra hade självsätt vete. De sade till Karlsevne att de funnit landets tillgångar vara goda. Nu togos de ombord och de foro sin väg intills de kommo till en fjord. De lade skeppen in i fjorden.

Det låg en ö utanför, och omkring ön var det stark strömsättning. De kallade den Straumsö. Det fanns så mycket fågel där, att en mans fot knappt kunde stiga mellan äggen.

De höllo inåt fjorden och kallade densamma Straumsfjord. Och de buro lasten från skeppen och gjorde sig redo att stanna där. De hade med sig allt slags få, och här sökte de sig nu land att draga fördel av [landsnyttja]. Där funnos fjäll, och det var vackert att se på. De gjorde icke något annat än undersökte landet. Där fanns stort gräs.

Där tillbragte de vintern, och det blev en sträng vinter, och intet hade de sörjt för, så det blev vanskligt med födan, när fångsten tog av. Så foro de ut till ön och hoppades att det där skulle bli något av fångst eller vinddrivna saker [rekstr] där. Det blev dock ringa fångst av matnyttigt [matfang], men deras boskap hade det bra där. Sedan bådo de till Gud att han skulle sända dem något till föda [matfang] men de blevo ej hörda så snart som de hade önskat.

Torhall veideman försvann nu, och folk gick ut för att leta efter honom. De höllo på i tre fulla dagar. Den fjärde dagen funno Karlsevne och Bjarne honom på en fjällhammare. Han stirrade upp i skyn och gapade med både ögon och mun och näsa, skrapade och kliade sig och talade något oförnuft. De frågade huru han kommit dit. Han svarade att det angick ingen av dem, han bad dem icke bry sig därom, ty han hade levat så länge att han ej behövde något råd av dem. De bådo honom nu fara hem med dem. Det gjorde han.

Litet senare kom det en val, folket strömmade till och skar upp den. Men ingen visste vad slags val det var. Karlsevne hade bra reda på valar, men denna kände han icke. Kockarna [Matsveinene] kokade denna val och alla åto av den, men alla blevo sjuka av den.

Då kommer Torhall och säger: Var icke den rödskäggiga [Tor] starkare än eder Krist? Detta fick jag för mitt skaldskaps skull då jag fullt troende diktade om Tor. Sällan har han svikit mig. Men då folken hörde detta ville ingen ha något mera av valen, och de kastade allt samman utför fjället och gävo sitt mål till Guds miskund.

Sedan förbättrades vädret och de kunde ro ut, och efter den tiden tröt det ej med föda.

På våren foro de in i Straumsfjord och drevo fångst på båda landen, djurfångst på fastlandet och äggsamling samt utroning på havet för att fiska.

Nu överlade de angående sin resa och fattade beslut.

Torhall veideman skulle begiva sig till trakterna norr om Furðustränderna och framför Kjalarnes för att söka efter Vinland. Men Karlsevne skall begiva sig söder- och österut och menar, att landet blir bredare ju längre söderut man kommer. Det tycktes honom rådligast att undersöka båda vägarna.

Nu gjorde sig Torhall klar ute under ön och det kom icke mera än nio man som följde honom. Men med Karlsevne for den andra delen.

En dag när Torhall bar vatten till sitt skepp, så drack han och kvad denna visa:

Männen sade då jag kom hit att jag skulle
få den bästa dryck. Jag har skäl att klandra
landet för folkets beteende. Jag blir nödsakad att
svänga vattenbyttan. Det kom ej en droppe
vin på min läpp. Jag måste krypa ned vid
källan.

Sedan lade de ut, och Karlsevne följde dem under ön. Förrän de hissade segel kvad Torhall en visa.

Låt oss resa tillbaka, där våra
landsmän äro. Låt skeppet få plöja
det breda hav, medan de modiga krigare,
som prisa landet här, slå
sig till ro på Furðustrand och koka
valen.

Sedan skildes de och seglade norrut från Furðustränderna och Kjalarnes och ville därifrån segla västerut. Men de fingo motvind och nådde fram vid Irland. Här blevo de slagna och mycket förtryckta. Där gav Torhall sitt liv efter vad färdemän berättat.

— Karlsevne reste söderut längs landet och med honom följde Snorre och Bjarne och resten av följet.

De reste länge och ända tills de kommo till en å, som föll ut från land i en sjö och sedan i havet. Det var stora grusbankar framför älvmynningen, och de kunde ej komma in i älven annat än vid flod. Karlsevne och hans folk seglade upp i åmynningen och kallade landet Hop. Där funno de själv-sådda veteåkrar där det fanns sänkor. Och var de undersökte hulten funno de vinträd. Varje bäck var full med fisk. De grävde gropar, där var rest landet mötte översta flodståndet, och när det blev ebb så fanns det hälle-flundra [heilagr fisk; jfr *Fritznerns* ordbok 1886] i groparna. Det fanns många djur av alla slag i skogarna. De stannade där en halv månads tid och fröjdade sig och bekymrade sig icke om någonting. Boskapen hade de med sig.

Tidigt en morgon när de sågo sig omkring fingo de syn på nio skinnbåtar [hudkeiper] och det vevades med stänger på båtarna. Det lät mestadels som om de skulle slå med tröskslagor som gick medsols. Då sade Karlsevne: vad kan detta ha att betyda. Men Snorre svarade: det kan hända, att det betyder fredstecken. Låt oss taga en vit sköld och bära den emot dem. Detta blev gjort.

Då rodde de emot dem och voro förvånade, och så gingo de i land. De voro små fula män med oordnat hår. De hade stora ögon och breda kinder. De stannade där en stund och undrade, sedan rodde de bort söderom udden.

Karlsevne och hans folk hade rest sina byggnader ovanför sjön och några av skälarna voro nära sjön, men andra voro längre borta.

De stannade där den vintern. Det föll ingen snö, och all boskap gick ute och födde sig själv.

Då våren kom, sågo de tidigt en morgon att en mängd skinnbåtar rodde söder om udden, så många, att havet var svart av dem, och på varje båt vevades det med stänger. Då reste Karlsevnes folk upp sköldarna.

Så börjades handeln dem emellan. De andra ville helst köpa rött tyg och bjödo i byte skinn och gråverk. De ville också köpa svärd och spjut, men det förbjödo Karlsevne och Snorre. För ett svart skinn fingo skrälingarna en nio tums längd av rött tyg, som de bundo runt sina huvuden.

Detta pågick en stund. Men då tyget började minskas, skuro de det i strimor så att styckena ej voro bredare än fingerbredden. Men skrälingarna gävo lika mycket för det eller mera.

Nu skedde det att en oxe, som Karlsevne ägde, sprang fram ur skogen och bölade högt. Skrälingarna blevo skrämda härav, sprungo bort till båtarna och rodde söderut utmed landet. De syntes sedan icke till på tre veckor.

Men när den tiden gått, sågo de skrälingarnas båtar komma söderifrån i stora mängder såsom en stor ström. Då vevade de allesamman stängerna motsols, och alla skrälingarna tjöto högt.

Då togo Karlsevne och hans folk de röda sköldarna och buro dem emot dem. Skrälingarna sprungo ur båtarna och därefter gingo de emot varandra och kämpade. Det blev nu en hård skottstrid. Skrälingarna hade också slungor. Då sågo Karlsevne och Snorre, att skrälingarna hissade upp på en stång ett stort svart knyte och kastade det upp på land över folket, och det lät illa där det föll ned. Härigenom kom det stor rädsla över Karlsevne och hans folk, så att de icke ville annat än vika undan och uppåt längs älven, ty de trodde att skrälingarnas folk trängde mot dem från alla håll, och de stannade ej förrän de kommit till några berghamrar. Här gjorde de hårt motstånd.

Freydis kom ut och fick se huru Karlsevne och hans folk veko undan. Hon ropade då: varför ränner ni fullvuxna karlar undan slika uslingar, som det helst synes mig närmast att i kunde dräpa som boskap. Hade jag haft vapen skulle jag slåss något bättre än i. Men de brydde sig icke alls om vad hon sade. Freydis ville följa dem, men det gick långsamt, ty hon var icke frisk. Hon följde efter dem i skogen, men skrälingarna trängde sig in på henne.

Där fann hon framför sig en död man. Det var Torbrand Snorresson, det stod en stenyx i hans huvud. Svärdet låg vid hans sida och hon tog upp det och gjorde sig redo att värja sig med det. Hon tog då bröstet fram från sären, och slog på det med svärdet. Detta skrämd skrälingarna, och de löpte undan till sina båtar och drogo bort. Karlsevne och hans män funno henne och de berömde hennes mod.

Två av Karlsevnes folk föllo, men fyra skrälingar, oaktat de voro Karlsevnes män överlägsna i antal.

Nu begävo de sig till sina bostäder och talade om huru många det varit som hade anfallit dem på land. De förstodo nu, att den ena flokken hade varit den som kom i båtarna men att den andra delen bara hade varit inbillning.

Skrälingarna funno också en död man, och det låg en yxa vid honom. De togo upp den och högg i trä med den, den ena efter den andra, och den tycktes dem vara ett kostligt ting och att den bet ypperligt. Sedan tog en och högg i sten med den, och då gick yxan i bitar. Då tyckte han att det icke var något bevänt med den, emedan den ej bet på sten, och så kastade han bort den.

Karlsevne och hans folk tycktes nu förstå, att oaktat förhållandena här voro goda, så skulle det jämt bli ofrid och otrevnad från deras sida, som förr bodde där. Därför gjorde de sig redo att fara bort och de ämnade sig tillbaka till sitt eget land. De seglade norrut och funno fem skrälingar sovande i skinndräkter. Dessa hade med sig behållare och i dem fanns djurmärg blandad med blod. De menade att dessa människor måste ha kommit från landets inre. De dräpte dem.

Sedan funno de en udde och många renar [dyr]. Och det såg ut som en gödselhög, emedan djuren lågo där på nätterna.

Nu kommo de till Straumsfjord och där fanns allt av många slag.

Någon säger att Bjarne och Gudrid blevo kvar här och tjugo man med dem, och att de icke hade farit vidare.

Men Snorre och Karlsevne hade farit söderut med fyrtio man, och de voro icke i Hop mera än två knappa månader och hade kommit tillbaka samma sommar.

Nu menade de att fjällen i Hop och de som de nu sågo bildade en kedja, och därför voro de rätt ovanför varandra, och att avståndet från Straumsfjord var detsamma i båda riktningar.

De stannade i Straumsfjord den tredje vintern.

På den tiden delade sig folket mycket i partier på grund av kvinnorna. De ogifta männen krävde de gifta mennens hustrur, och därav följde mycken oro och oordning.

Där blev Karlsevnes son Snorre född. Och han var tre vintrar gammal när de reste bort.

Då de seglade från Vinland fingo de sydlig vind. Och de kommo till Markland, där de mötte fem skrälingar, bland vilka en hade skägg. Det fanns två kvinnor och två barn. Karlsevnes folk infångade pojarna, men de andra voro som sjunkna i jorden. De behöllo de båda pojarna och lärde dem att tala, och de blevo kristnade. De kallade sin mor Vætildi och fadren för Uvægi. De sade att skrälingarnas land var styrt av konungar. En av dem hette Avalldamon och den andra Valldidida. De sade att inga hus fanns där, folket bodde under hällar och i hålor. De berättade att det låg ett annat land på andra sidan rätt framför deras eget. Där bodde det folk som hade vita kläder och bar stänger och gick med flagg. Det blev sagt att detta var Hvitrannaland eller Irland det stora. Härifrån kommo de sedan till Grönland och voro i Eirik den rödes gård under vintern.

— — — — —

Skildringen av Karlsevnes färd är den rikhaltigaste av Vinlands-sagorna. Men den är tillika ganska förvirrad och bildar delvis

ett kaos med till synes inflikade diktfragment, vilka kunna förmodas härstamma från flere olika håll. Den klara sagastilen från äldre tider, vilken karakteriserar Bjarnes saga, har blivit fördärvad genom främmande inflytanden. Efter sin färd blev Karlseвне förmodligen en publikgunstling inom den norröna världen, och därför ligger det ej något märkvärdigt däri, att allehanda ovanliga händelser som hade inträffat under sjöfärder i allmänhet, förbundos med hans strålande person. Flere drag från sagan om Leivs färd t. ex. återfinnas i sagan om Karlsevnes bragder.

Överraskande magert är såsom synes sagomaterialet om Vinlandsfärderna. Man tycker sig dock mellan raderna kunna läsa, att också andra färder måste ha företagits till Markland och Vinland än Bjarne Herjolvssons, Eirikssönernas och Torfinn Karlsevnes. Möjligen ha också skildringar av andras resor funnits, men dessa ha gått förlorade vid de grönländska bygdernas undergång eller evakuering omkr. år 1500 (jfr *Brögger, Holand*). Man får därför hoppas, att en lycklig tillfällighet under fortsatta utgrävningar skall öka vårt vetande om europeernas pionärer i Nya världen och deras äventyrliga företag.

L o k a l i s e r i n g e n a v s a g o r n a s h u v u d e t a p p e r .

Helluland.

Vid tidigare försök att lokalisera Helluland ha några av de argument, vilka kunna utöva avgörande inflytande på saken, merendels vunnit föga beaktande. Typiskt är t. ex. yttrandet: It is generally conceded that Helluland (Flatstoneland) was the northest coast of Labrador. Genomgående har det varit Vinland som utgjort det stora frågetecknet, kring vilket tankarna huvudsakligen kretsat, medan de båda nordliga huvudetapperna ha lämnats åt sitt öde. För lokaliseringen av de andra huvudetapperna visar sig dock Hellulands läge vara av grundläggande betydelse, vilket snart skall framgå.

Det är tvenne geografiska särdrag, vilka enligt Leiv Eirikssons saga skulle vara utmärkande för Helluland: stora jöklar och ofruktbarhet. Jöklarna intogo det högre landet, och nedanför detta fanns ett lägre land, vilket såg ut som en enda håll.

Det kan väl anses vara säkert, att en eller flere besättningsmän, vilka tidigare åtföljt Bjarne Herjolvsson på hans äventyrliga färd, medföljde Leiv Eiriksson, dels sökande nya äventyr och dels för att bistå den nya expeditionen i egenskap av förhandskännare och lotsar i de trakter, som skulle besökas och utforskas. Under dessa förhållanden torde man våga antaga, att Leivs Helluland och Bjarnes »sista land» verkligen avsett en och samma trakt. Bjarne Herjolvsson skildrar sitt sista land såsom ett högt land, uppfyllt med fjäll och jöklar; det syntes honom vara i högsta grad utan nytta.

Det land, som Torfinn Karlsevne benämnde Helluland, utmärkte sig för många stora klipphällar och viträv (på sommaren!). Torfinn Karlsevnes karakteristik av Helluland giver sålunda till synes icke mycken vägledning för lokaliseringen. Stenurar och hällar finnas överallt där det finnes jöklar. De stora hällarna i någon stenur, där fjällrävar skuttade omkring, säger ju i grund och botten heller icke någonting i saken. Rävorna kunde emellertid tänkas lämna någon vägledning för tydningen. Viträvar fanns det gott om på Grönland, så de voro ej någon nyhet för nordborna. Att de omtalas kan tänkas bero därpå, att det förekom osedvanligt mycket viträv i Helluland. Enligt den nu levande befolkningen inom norra delen av Newfoundland—Labrador bruka i vår tid viträvar på vintern från sydöstra delen av Baffins Land i en jämn ström stryka söderut till Labrador på drivisen. Sedan sprida de sig ut över 'barren grounds', tundran, eller följa mot sydost packisbältets rand mot oceanen, där de leva högt på resterna efter isbjörnarnas och eskimåernas sälfångst. I omvänd led vandra de däremot aldrig nu för tiden. Huruvida de hade samma vanor även under 1000-talet kan ingen ännu säga med visshet. Det får därför naturligtvis ej heller anses säkert, att Torfinns Helluland sammanföll med Bjarnes och Leivs. Nära tillhands ligger det ju dock att tänka sig, att även Torfinn bland sin besättning hade folk, som tidigare åtföljt Bjarne och Leiv på deras färder. Det förefaller därför att vara skäligen plausibelt att identifiera Helluland i alla tre uppgifterna.

Enligt sagornas skildring av seglingen låg Helluland väster om Grönland. Det kan ej ha utgjort någon norr om nordbokolonierna belägen del av Grönland, vilket godtyckligt gjorts gällande åt-

minstone i ett fall. Varken Bjarne Herjolvssons eller Torfinn Karlsevnes saga lämnar rum för en sådan tydning. *Helluland* låg säkert väster om *Davis Strait*.

Bestämningen rörande de stora jöklarna, som voro utmärkande för *Helluland*, lämnar oss under dessa förhållanden en möjlighet att avgörande fastställa den gräns, söder om vilken *Helluland* icke kan ha varit beläget.

Intill våra dagar har på grund av gammal slentrian den uppfattningen varit allmänt gällande, att inga jöklar skulle finnas på den amerikanska kontinentens ostkust. Detta har man sökt motivera bl. a. därmed, att klimatet på Labrador vore så torrt att oaktat vintertemperaturen är mycket låg, fast nederbörd icke skulle ackumuleras av vintermonsunen i så stor omfattning, att jöklar kunde bildas på t. ex. läsidorna av *Torngak högfjällen*, d. v. s. det till en stor del alpina landskapet vid Labrador-halvöns nordostligaste kust (t. ex. *Enquist* 1916). Redan för länge sedan omtalade emellertid *Koch* (1884) förekomsten av jöklar inom *Torngak-fjällen*. Senare lokaliserades några av dessa jöklar närmare av *Daly* (1901) och *Coleman* (1917). *Forbes-Grenfell expeditionens* aerofotogrammetriska arbeten ha numera resulterat i en topografisk karta i skalan 1: 100,000 över *Torngak Mts* (1938), av vilken både utbredningen av glaciationen och jöklarnas dimensioner i våra dagar framgå. Det visar sig, att jöklarna på Labrador äro inskränkta till nordostkusten. Dessa jökelungar äro så små och ligga så djupt infällda i sina nischer, undanskymda av bergväggar, att det verkligen ej är överraskande att de fått en plats i den vetenskapliga litteraturen först under de senare decennierna. Enligt den på *Forbes-Grenfell expeditionens* iakttagelsematerial av *American Geographical Society* utarbetade topografiska kartan är den längsta jökeln (vid 59°32' n.br.) blott 1.9 km lång och 0.65 km bred och den bredaste (*Bryants glaciär*) 1.38 km bred och 0.58 km lång. Med ledning av kartan framgår det vidare, att knappast någon av de större jöklarna kan ses från havet. På *Mt. Tetragonas* nordöstra sluttning finns en 0.85 km lång jökel, som måhända kan bli siktbar från havet från nordost. På *Mt. Razorback's* nordsida ligger en 0.7 km lång jökel, vars nedre rand förmodligen synes ut till havet, om den ej är starkt moränklädd, och på *Mt. Elliots*

nordostsida finnas tvenne jöklar av resp. 0.3 och 0.75 km längd, vilkas nedre ändar måhända kunna upptäckas från havet. Men om också någon eller några av dessa istungor till äventyrs hade kunnat uppdagas av Vinlands-fararna på 1000-talet, så kan man i varje fall numera med bestämdhet säga, dels att jöklar icke utgöra något framträdande drag för fjällandskapet inom nordöstra delen av Labrador, för den som betraktar fjällandet från havet, och dels att »stora jöklar» enligt en grönlännings eller islännings språkbruk fullständigt saknas söder om Hudson Strait. Intet tyder heller där på, att förhållandena med avseende på glaciationen skulle ha varit *väsentligen* andra under 1000-talet än nu; om det också visat sig att jöklarna varit stadda i långsamt tillbakavikande (*Odell*).

Vill man över huvud taget tillerkänna sagans uttalande om de stora jöklarna vittnesbörd i frågan, så framgår å ena sidan med evidens, att *Helluland* har legat norr om *Hudson Strait*. Kurs och distans från *Helluland* till Grönland (varom nedan) giva å andra sidan vid handen, att *Helluland* har legat ungefär vid samma geografiska bredd som bygderna på sydvästra kusten av Grönland.

Inom den sydostliga delen av Baffins Land stöta vi också på sådana landskapsformer, om vilka sagan talar: höga fjäll och en vidsträckt utbredning av jöklar. Där verifieras både Bjarnes och Leivs sagor. Frobisher Bay-trakten mellan Hall Peninsula och Meta Incognita med dess vidsträckta jöklar i bakgrunden samt Resolution Island eller någon annan av skärgårdens flata öar — »hällar» — i förgrunden, giva upphov åt en landskapsbild, som adekvat täcker sagans karakteristik av *Helluland*. För en boskapsskötande befolkning måste denna trakt ha tett sig såsom ett värdelöst land, d. v. s. icke ägnat för kolonisering.

Det torde knappast kunna göras någon saklig invändning mot denna lokalisering. På Labrador finns det nämligen inte något landskap som Leiv kan ha avsett med skildringen av sitt *Helluland*, utan det är först på Baffin Lands sydostliga del som ett sådant förekommer. I ett antal arbeten rörande Vinlandsfärderna finner jag emellertid att man försummat att fästa avseende vid de båda viktigaste kriterierna: det höga landet med de stora jök-

Fig. 1. Islänningen Sigurd Stefansson i Skálholt tecknade år 1570 en karta över norra delen av Atlanten. Originallet har gått förlorat, men en av biskop Thord Thorlaksson bearbetad kopia av år 1670, som finnes i Kongl. Biblioteket i Köpenhamn, har här reproducerats. Såsom A. W. Brögger framhållit hade varken Sigurd Stefansson eller Thord Thorlaksson reda på något Amerika.

Man jämföre den tendens som kommer till uttryck genom kustkonturerna i och väster om Grönland med den moderna kartbilden, fig. 2, särskilt trakterna kring 'Promotorium Winlandiæ' och Long Range halvön på Newfoundland.

larna, varför Helluland av en del kommentatorer placerats inom Labradors nordöstra kustland eller t. o. m. på Newfoundland's nordliga halvö (*Storm, Holand*). Det kan lätt gå så vid geografiska utredningar på skrivbordet. När det sedan hade blivit hävd att förlägga Helluland till Labrador, gav detta mången författare stor möda att söka bortförklara sagans besvärande passus angående jöklarna (t. ex. *Gathorne-Hardy* år 1920, som dock själv berest Labradorkusten).

Helluland har sålunda varit beläget inom den sydöstra delen av Baffin Land, troligen kring Frobisher Bay.

Fig. 2. Karta återgivande (i halvfeta typer) Vinlandssagornas ortnamn och de övriga i texten förekommande ortnamnen.

Markland.

Med kännedom om läget av sagornas Helluland äro vi också i stånd att ungefärligen bestämma läget av Markland. Detta möjliggöres genom skildringen av Bjarne Herjolvssons resa år 986 i Grönlandssagans andra kapitel i Flatöboken.

Bjarne Herjolvsson var den förste vite man, som siktat Nya världens fastland, såvitt nu är känt. Det är därför ej överraskande att det kommit att stå polemik om tillförlitligheten av den kortfattade text, i vilken Bjarnes färd bevarats för eftervärlden. Man har velat tänka sig något pompöst och utbredd i ett sådant

fall, och vad finner man: ett blad ur en loggbok, frestas man säga med *Brögger*. Min egen uppfattning av berättelsen om Bjarnes ofrivilliga Labradorfärd är den, vilken redan tidigare anförts: att skildringen utgör ett mästerstycke av klarhet och enkelhet, den ter sig naturlig och realistisk i varje detalj. Det är just de knappa orden som förläna framställningen verklighetens prägel, och envar som är hemma i livet på havet och känner till Labradorkusten ser levande för sig, huru Bjarnes drake stävar allt längre norrut. Bland Vinlandssagorna är därför denna skildring ensamstående. Under instämmande vill jag här hänvisa till ett yttrande av *Gathorne-Hardy* (1920): Whatever criticisms have been passed upon Bjarni's voyage by those who are unable to bring it into line with their theories it seems to me, that if all the rest of our material had been destroyed, this voyage would be regarded as in itself sufficient to substantiate the fact of Norse discovery [of America]. Det är också min bestämda mening, att om någon av sagornas berättelser överhuvudtaget får tillerkännas något vitsord, så kommer nog skildringen av Bjarnes färd att intaga allra främsta platsen. Samma mening har tidigare uttalats av *Brögger*.

Sagans innehåll synes man böra tyda på följande sätt:

I flere dagar seglade Bjarne från Island mot väster och därefter mot sydväst. Han hade kommit ganska långt västerut, emedan han råkade in i den för Nordatlantens västligaste delar karaktäristiska sommardimman, i vilken han irrade omkring en tid. Denna dimma uppkommer när den iskalla luften över Labradorströmmen möter den uppvärmda fuktighetsmättade luft, som strukit över det varma Atlantvattnet. Först när solen åter blev synlig, (något som kan tydas så, att han kommit till Labradorströmmens västra rand), kunde han taga kurs och fick då snart landkänning, ty Labradorströmmens västra rand går fram ganska nära kontinentalkusten (Tanner 1941). Den kust han kommit fram till fann han vara skogbevuxen. Fjäll saknades där, på kustlandet funnos endast lägre bergshöjder. Redan på avstånd såg han huru våldsamt Atlantens tunga dyningar bröto mot grund och skär, och Bjarne aktade sig väl för att komma in i den för honom obekanta, av skumsprutande klipptaggar och blindskär fyllda skärgården, som på sina ställen räcker långt ut till havs;

han visste av erfarenhet, vilka faror strömsättningen brukar medföra för en seglare i sådana trånga vatten. Bjarne gick därför icke upp i land. Hans betänkligheter komma så väl till uttryck genom det kategoriskt avböjande svaret på besättningens framställning om att förnya bränsle- och vattenförrådet. Bjarne lade tvärtom åter ut i rum sjö och seglade norrut, lämnande kusten på babordssidan.

Efter två dygns seglats siktade Bjarne Herjolvsson nytt land. Detta var ett dåligt land, men skogbevuxet. Han ansåg det vara varken nödigt eller rådligt att gå i land ens där, ty också i denna trakt visade sig redan på långt håll farvattnen vara orena och farliga på grund av strömsättningen.

Bjarne seglade därför vidare för sydvästlig vind i tre dygns tid och nådde nu fram till ett »tredje land», som var höglänt och bar stora jöklar.

Åter stävade Bjarne ut i havet, seglade för fyllda segel i fyra dygn och nådde fram till Grönland.

Det mest i ögonen fallande momentet i berättelsen, vilket tillika är gemensamt för alla tre etapperna, är att Bjarne på sin färd norrut seglade fram öster om ostkuster. Färden skred gradvis fram från ett backigt, skogbevuxet landskap i söder förbi ett »dåligt land», d. v. s. ett oländigt, magert land, som emellertid i stor utsträckning var bevuxet med högre vegetation, samt slutade vid det av höga fjäll och stora jöklar uppfyllda landskapet, vilket jag ovan redan påvisat vara identiskt med sydöstra delen av Baffin Land. Kring nordvästra Nordatlanten, väster om Grönland, finnes ingen annan trakt än sträckningen Labrador—Baffins Land, vilken verifierar dessa bestämningar i sagan, men naturförhållandena där svara perfekt mot sagans skildring. (1) I söder, från Straits of Belle Isle upp till trakterna kring Hamilton Inlet (54° N.br.) ter sig landet, när det ses från havet, som övervägande backigt, och i dalarna växer skog, vilken mellan Sandwich Bay och Hamilton Inlet räcker fram i ett sammanhang ända till själva oceanstranden. I betraktande bör tagas, att skogens utbredning på 1000-talet kan förmodas ha varit något rikligare i kustbältet än i våra dagar (närmare längre fram). (2) Längre norrut blir terrängen gradvis allt mera bruten, bergens höjd ökas, deras sidor bli branta, landskapet är sönderrivet och

till betydande del naket, skogen glesnar och blir tillika undertryckt, men trädgrupper ha på 1000-talet allmänt förekommit också i Nains-Okkaks skärgård (57° N.br.). Det är väl de newfoundländare, vilka under de senaste hundra åren regelbundet brukat besöka kusterna av Labrador med sina skonare för att fiska torsk, vilka ha utrotat de framskjutna skogshulten. Oaktat växtligheten visade sig äga en betydande utbredning, har detta stycke av kusten redan på 1000-talet av en boskapsskötande bonde tyckts vara ett »dåligt land», d. v. s. fattigt på gräs och betesmarker. (3) Vid det »tredje landet» (62° N.br.) saknades slutligen varje tillstymmelse till högre vegetation även på 1000-talet, det var ett land utan värde för nordbornas näringar. Bjarnes skepp hade råsegel, och då det omtalas, att han nådde fram till det »tredje landet» med sydvästvind och hade landet om babord kan det icke ha varit Grönland han hade kommit till, såsom några tänkt sig, utan Baffins Land. Vi skola återkomma till Bjarnes färd.

Läget av de olika etapperna kontrolleras genom berättelsens ganska klara uppgifter om den seglade distansen. Det låg mellan etapperna 1 och 2 två dagsseglingar och mellan 2 och 3 tre dagsseglingar. Mellan etappen 3 och Grönland var det i hårt väder och medvind fyra dagsseglingar.

På grund av vad som ovan har anförts om landskapets utseende på Bjarne Herjolvssons tre etapper, kunna vi provisoriskt antaga, att han, då han första gången fick kännning med den amerikanska kusten, befann sig ungefärligen på höjden av Sandwich Bay. Nu frågas: kan vägen mellan Sandwich Bay och Frobisher Bay rimligtvis tillryggaläggas på fem dygn? Distanzen utgör i runt tal 570 nautiska mil och seglas den på fem dygn giver den en dygnssegling på 114 naut. mil och kräver en medelhastighet av 4.8 knop.

En dagssegling¹ med de då brukliga skeppen har av den eminenta seglaren i isfyllda vatten, *Fridtjof Nansen* uppskattats till två breddgrader eller 120 naut. mil. *Brögger* har däremot räknat med blott 70 à 80 nautiska mil per dygn. *Holand* räknar 'the standard speed of vessels, in those days' utgöra omkr. 150 naut.

¹ Jfr noten på s. 6.

mil pr dygn. Så långt min personliga erfarenhet räcker med avseende på navigering med råsegelbåtar, vilka vid tiden för sista sekelskiftet ännu voro i bruk i Finmarken, då jag gjorde undersökningar i kusttrakterna där, borde man ej räkna med en större hastighet i dygnmedeltal än c:a fem knop. Man bör taga i betraktande, att Bjarne Herjolvsson var helt obekant med dessa farliga farvatten. Utanför Labradors kust går Labrador-strömmen fram med sin kavalkad av ståtliga men lömska isberg, och packis och dimmoln släpa sig fram över havet, särskilt på sådana ställen där Labrador-strömmens kalla strömband nå upp till havsytan. De newfoundländska skonarna räkna visserligen med minst 5 naut. mil i timmen, och det har en gång hänt att en skonare seglade om min båt med gott 11 knops fart, men dessa skonare äro också världens bästa seglare och föras av skeppare, som sedan unga år gjort sig förtrogn med alla farligheter på denna svåra kust. Med en medelhastighet av fem knop skulle på fem dygn ha tillryggelagts ungefär 600 nautiska mil. Färden norrut gick emellertid mot Labrador-strömmen och den anförda sträckan bör därför minskas med avdriften på grund av strömmen (i grova medeltal c:a 10 mil per dygn på våren och c:a 5 mil på hösten). Den seglade distansen bleve då omkr. 575 mil. Men även denna siffra är något för stor, ty naturligtvis har en del av den seglade tiden gått förlorad vid insegling mot land, väjande för is och skär, tidvattenströmmar, etc. varför den faktiska sträckan väl blir föga större än 550 naut. mil.

Tager man nu Frobisher Bay trakten (62° N.br.) till utgångspunkt och lägger ut de ovan uppskattade distanserna längs Labrador-kusten, i överensstämmelse med dagsseglingarna, så kommer

(1) den skogstrakt, där Bjarne Herjolvsson först såg land, den första etappen, att falla på södra delen av kusten i trakten av Sandwich Bay ($53^{\circ} 45'$ N.br.) och

(2) det dåliga landet, etappen två, någonstädes inom den yttre skärgården i Nain eller Okkak arkipelagerna ($56^{\circ} 30' - 57^{\circ} 30'$ N.br.).

Med den på självsyn grundade kännedom jag äger om kusten och kustvattnen på Labrador, förefaller denna schematiska konstruktion ha utfallit plausibel. Det finnes emellertid ytter-

ligare en uppgift att tillgå, som vi inom kort skola lära känna, och vilken är ägnad att precisera den första etappens läge.

Huru etapperna i berättelsen om Leiv Eirikssons färd skola anpassas härtill kommer alltid att bli i viss mån problematiskt. I skildringen av de nordliga etapperna omtalas nämligen varken de seglade avstånden eller de seglade tiderna. Berättelsen förefaller att delvis utgöra en upprepning av Bjarne Herjolvssons resa och härstammar förmodligen ursprungligen från Leiv Eiriksson själv. Resan har tydligen följt Bjarne Herjolvssons reseväg i omvänd riktning, och såsom ovan anfördes kan det förmodas vara säkert, att en eller flere av Bjarne Herjolvssons besättningsmän varit med på färden. Därför kan man utgå från antagandet, att etapperna i de båda berättelserna ungefärligen sammanfalla geografiskt. Leiv Eiriksson har sålunda också råkat på Bjarne Herjolvssons »andra land», det som denne hade funnit vara ett dåligt land men skogbevuxet.

Leiv Eiriksson seglade sedan vidare söderut och gick slutligen i land. Där fann han landet vara ett dåligt, d. v. s. magert land. Där stupade stranden icke brant ned i havet såsom fallet var längre norrut på kusten. Den var därtill skogbevuxen och utmärkte sig genom vidsträckta sandsträckningar. Han kallade landet *M a r k l a n d*, vilket skulle översättas såsom skogslandet enligt våra dagars språkbruk. Detta namn har varit i bruk ända in i den nya tidens början.

Genom tillägsbestämningen om *s k o g e n s f ö r e k o m s t* på de icke branta sandstränderna, vilka enligt sagan sträckte sig långt fram längs kusten, förefaller mig en geografisk orientering av denna etapp bli möjlig med stor sannolikhet. Vare sig man seglar mot norr eller söder utmed Labradors atlantiska, otroligt klippiga och övervägande skoglösa yttersta skärgård, så kommer var och en att falla i förundran över den vackra, raka sandplage, som öppen mot världshavet sammanhängande sträcker sig fram ett 10-tal km nedanför den av mörka täta svartgranskogar klädda sluttningen mellan North River söder om Cape Porcupine och West Bay, en vik av Hamilton Inlet. Denna anmärkningsvärda sandsträckning ligger omedelbart norr om Sandwich Bay's mynning, och den har tydligen varit anledningen till att fjorden fått sitt engelska namn. Detta är den enda sträcka

på den yttersta, från oceanen synliga kusten, där granskogen sammanhängande når ned ända till högvattenstranden vid öppna oceanen; att skogen icke skövlats också här av skutskepparna beror på de svåra landningsförhållandena, ty dyningens brottsjö fyller i regel t. o. m. tomma båtar vid landningsförsök även i lugnt väder. Anledningen till sandmassornas anhopning på detta ställe är den, att en istida älv ursprungligen lagt ut deltabildningar vid sin mynning vid den istida havsstranden, och under havets tillbakavikande, hand i hand med landets höjning efter istiden har havsbränningen småningom utvaskat sanden och format plagen ur deltat. Visserligen finns det en sträcka med sanddyner norr om Kiglapait fjällen, vid 57°13' N.br., men dels kan denna ej iakttagas av en seglare ute på havet, och dels är kusten där brant, varför denna sandiga sträckning ej här kan komma i fråga. Någon annan motsvarighet till sandstränder av C. Porcupine—West Bay-typ finns för övrigt icke någonstädes på Labrador's atlantiska kust. Plagen utgör därför ett enastående framträdande särdrag i landskapet, och en resenär glömmer aldrig plagen när han en gång sett den.

Inne i fjordarna går dvärgskog eller lågskog visserligen ned till havsstranden redan vid Napaktulik Bay, något söder om Hebron, vid ca 58° N.br. Av denna skog ser emellertid en seglare på havet ej en skymt. Söderut finner man här och där något buskskogshult på de mot land vända sidorna av några öar och i några dalmyrningar. Men det är som sagt först i Cape Porcupine—West Bay-trakten man utifrån havet får intryck av att strandslutningarna täckas av verklig, mer eller mindre sluten skog, »m a r k». När Leiv Eiriksson och hans följeslagare på färden söderut från den kala nordnorden sågo sandstränder med högvuxen skog, böra dessa ha gjort ett så överväldigande intryck på dem, att denna anmärkningsvärda naturföreteelse också bevarades för eftervärlden i sagan.

Jag har därför svårt att tro, att det vore blott en tillfällighet, att det läge, som med utgångspunkt i Frobisher Bay beräknats för Bjarnes första land, sammanfaller med den långa skogtäckta sandstranden norr om Cape Porcupine.

För lokaliseringen av Bjarne Herjolvssons första etapp giver oss därför sandstranden med skogen en betydelsefull vägledning, synes det mig.

Att ansluta etapperna i Torfinn Karlsevnes saga till Bjarne Herjulfssons är ännu svårare än vad identifieringen av Leiv Eirikssons etapper var.

Torfinn seglade med västgrönlandsströmmen mot nordväst till Vestbygden och vidare till Bjarnö (?). Därifrån seglade han med nordlig vind över Davis Strait och kom efter två dygns färd på havet till Helluland. Om detta ställe sammanföll med Leiv Eirikssons Helluland är ej möjligt att fastställa med ledning av sagans ord. Här ovan har jag emellertid antagit, att så varit fallet. Därifrån seglade Torfinn Karlsevne vidare för nordlig vind i två dygn (enligt *Finnur Jónsson* i fem) och skiftade därunder kurs från söder till sydost. Detta lämnar en ganska anmärkningsvärd anvisning, vilken får tydas så, att han under färden söderut seglade parallellt med den nordliga delen av Labrador-kusten. När han sedan nådde land, råkade han på en stor skog med många djur [renar]; mot sydost låg en ö, där han träffade på [is-]björn och därför kallade ön Björnö. Men själva landet kallade han Markland. Efter två dygns seglats närmade han sig åter land; där låg en udde, längs vilken han seglade med landet om styrbord. Landet var öde och utmärkte sig för långa sandstränder. Manskäpet gick i land och fann en köl på udden, vilken de därför kallade Kjalarnes [Kjölänset]. Åt sandstränderna gävo de åter namnet *Furðustränderna* (de vidunderliga stränderna), 'emedan det drog så överraskande långt ut på tiden att segla utmed dem' (!) När expeditionen fortsatte söderut, visade sig kustlandet vara mycket sönderskuret av vikar. Torfinn Karlsevne styrde här in i en av vikarna.

Torfinn Karlsevnes etapper på Labrador-kusten tänker jag borde tydas på följande sätt.

Driven av nordanvinden och Labrador-strömmen i förening nådde Torfinn Karlsevne på två (troligen fem) dygn från Helluland till en trakt på kusten där det redan fanns något skog, och denna trakt betecknade han såsom Markland. Ordet Markland begagnas sålunda också i detta sammanhang såsom ett appellativum (jfr s. 48). Fullt säkert är det därför ej, att detta Markland sammanfallit med Leivs. Torfinn Karlsevnes Markland förefaller snarast ha legat någonstades inom den skogklädda mellersta delen av Labrador-kusten. Tilläggsbestämningen att Tor-

finn Karlsevne efter ytterligare två dygns seglats kom till den redan skildrade anmärkningsvärda sandstranden, Furdustränderna, tyder närmast på, att skogen med de många renarna befunnit sig inom södra delen av Nain-arkipelagen eller i trakten kring Davis Inlet. Denna senare förefaller under alla tider före det senaste sekelskiftet ha varit ett av vildrenar särskilt älskat tillhåll på sommaren; — se härom närmare i den avhandling om Labrador jag står i beråd att offentliggöra i *Acta Geographica Fenniae*.

Under den vecka (resp. fyra dagar) som gått till ända sedan Torfinn Karlsevne avseglade från Baffins Land, har han icke under de i sagan skildrade förhållandena kunnat hinna fram till några trakter belägna utanför Labrador. Den långa sandstrand han omtalar, Furdustränderna, kan under dessa förhållanden icke ha varit någon annan än den redan omtalade plage, som bildar oceanstranden mellan C. Porcupine och West Bay. Kjalarnes är obestämbar; möjligen har därmed avsetts den stora halvön mellan Hamilton Inlet och Byron Bay, utanför vars spets Indian Harbour är beläget i vår tid, möjligen Cape Porcupine, som är en mycket anmärkningsvärd udde, som sticker ut just från den ifrågasvarande sandiga plagen, såsom framgår av det nya sjökortet N:o 251 av 1936. Så långt söderut som till Blanc Sablon och de andra sandiga stränderna vid St. Lawrence-golfen har Torfinn Karlsevne däremot icke kunnat hinna fram under den anförda tiden, vilket *Steensby* tänkte sig. På Newfoundlands östra kuster har jag icke upptäckt några sandstränder som kunde svara mot Furdustränderna.

De geografiska bestämningarna rörande Markland i de tre sagotexterna stå sålunda i en någorlunda tillfredsställande överensstämmelse inbördes. Alla få anses giva vid handen, att med sagornas Markland avsetts de skogklädda delarna av Labradors Atlantkust.

— När man jämför de tre sagornas skildringar med varandra blir väl var och en överraskad av den märkliga överensstämmelse som i stora drag framträder i dem. Härtill är man naturligtvis böjd att anmärka, att i skildringen av de två senare resorna förekomma åtskilliga upprepningar hämtade från den första resebeskrivningen. Detta förhållande har tidigare framhållits. Det har

av några kommentatorer tyfts t. o. m. så, att de isländska sagornas framställning åtminstone delvis kan härstamma från skildringar, vilka äro äldre än själva de i sagorna skildrade färderna. Några detaljer ha förmodats vara hämtade t. o. m. från skildringar, vilka gå tillbaka till tidig medeltid. I en sådan slutsats resulterar t. ex. *Fridtjof Nansens* analys. Förnekas kan ej heller, att den tydning Nansen givit några speciella drag i Vinlands-sagorna i mycket vilar på bindande skäl. Nansen har emellertid jämväl framhållit, att i sagornas skildringar också framträda så många rent ursprungliga drag, att det ej kan betvivlas, att verklighet ligger till grund för sagornas reseskildringar. Till sådana drag, som vi nu lärt känna, bör sagornas skildring av Helluland och Markland utan tvivel räknas. Vi återkomma till frågan. —

Det är utomordentligt litet vi i sagorna och senare i hävderna kunna inhämta om Marklands geografi.

Ser man kritiskt på Marklands naturtillgångar så ha de ej ens på 1000-talet varit lockande för en bonde. Kustlandet är ytterligt magert och närmast fränstötande, t. o. m. om dess sydligaste del yttrade *Cartier* så träffande år 1535 att denna utgör »landet som Gud gav åt Kain». Man skall komma ganska långt in i de stora fjordarna, t. ex. i Lake Melville, förrän man råkar på små naturängar och rödjeland; jfr. *Junek* (karta och text). För ett par hundra år tillbaka gjordes några kolonisationsförsök inom sydostliga delen av Markland av i främsta rummet en fransk adelsman Courtemanche och efter honom av den brittiske majoren Cartwright. Efter någon tid av blomstring misslyckades emellertid båda dessa företag och kolonien upphörde att existera efter initiativtagarens död. Ännu i dag livnär sig även den vita, ytterst glest spridda befolkningen på Newfoundland—Labrador med det mest renodlade rovbruk, som i princip icke höjer sig över indianernas och eskimåernas näringsliv. Man kan säga, att någon jordbrukskolonisation ännu icke har påbörjats ens i våra dagar (det finns väl på Atlant-sidan av Labrador knappast mer än 15 nöt, av vilka kanske 6 mjölkande, och 2 hästar på vintern, men denna boskap lever huvudsakligen på foder, som importeras från Kanada). Trädgårdsodling förekommer ställvis i någon

mån, men för övrigt saknar ortsbefolkningen varje insikt om jordbruk.

Att döma av Torfinn Karlsevnes saga var Markland befolkat av hostila *s k r ä l i n g a r* (i detta fall förmodligen en numera utdöd eskimåstam, varom längre fram) och med dem kommo de vilda vikingaättlingarna naturligtvis genast på kant. Här fick Torvald Eiriksson sitt banesår av en infödings pil. Sådant torde väl närmast ha avskräckt från fast besittningstagande av landet; det var väl ej utan samband härmed Torfinn Karlsevnes expedition blev så manstark. I kampen mot naturfolken måste utgången alltid förbli oförutsebar; nordborna voro underlägsna i antal och förbindelsen med den egna stammen i Grönland var oviss på grund av väder och vind samt is ävensom svår att upprätthålla på grund av bristen på skepp. Därför voro också möjligheterna att skaffa utrustning och verktyg prekära i Markland.

Någon på kreaturskötsel grundad nybyggarverksamhet såsom på Grönland har därför knappast någonsin prövats i Markland under medeltiden. Svårigen kan man under sådana förhållanden vänta sig, att nordborna för niohundra år sedan skulle på Labrador ha uppfört permanenta bostäder, såsom på sydvästra kusten av Grönland. Deras besök på Labradorkusten ha väl haft en övervägande tillfällig karaktär. Under slutet av medeltiden lockades måhända grönlänningarna av pälsdjursjakten på Labrador. Möjligen drevs under färderna även fångst i havet, ty den rikliga tillgången på säl och andra havsdäggdjur samt lax, torsk och vildren kan tänkas ha lockat fångstmän dit; på de primitiva kulturstadierna lida ju fångstmännen genomgående av en svårbegriplig expansionsfeber. Främst gällde väl dock besöken virkesanskaffning. Skogstillgången har alltid varit Marklands mest framträdande drag, något som framgår t. ex. av framställningarna på de äldsta kartorna, t. ex. *Cantinos* av år 1502. I sagornas skildringar spelar också trävirket en framträdande roll. Sagorna tala om olika slags träd och masur (Leiv Eiriksson), och man brukade hugga hela skeppsladdningar därav (Torfinn Karlsevne). På Grönland fanns blott knotig fjällbjörk att tillgå och videsnår, och drivveden, som Ostgrönlandsströmmen hämtade med sig, var ett dåligt virke, som länge lakats i saltvattnet; till bågämne t. ex. dugde det ej alls, och hade föga mera än bränslevärde. Det

vill därför synas som om anskaffandet av barrträdsvirke skulle varit det viktigaste ändamålet med resorna till Markland.

I både Östbygden och Vestbygden skärptes naturligtvis virkesbehovet allt efter som kulturnivån höjdes och befolkningen ökades. Framställningen av båtar, skepp, hus och husgeråd fordrade ökad tillgång på friskt virke. Resultaten av de utgrävningar *Nørlund* och andra företagit på nordbornas forna boplatser på sydvästra kusten av Grönland giva klart vid handen, att bondekulturen här vid slutet av medeltiden sannnerligen icke har varit låg för tidsåldern. Bonderepubliken på Grönland omfattade flere betydliga agglomerationer; år 1448 fanns det nio kyrksöcknar i Östbygden (*Brögger*) och ruiner av 190 gårdar, 12 kyrkor och 2 kloster. När Östbygden stod på höjden av välstånd fanns där c:a 2,000 invånare och i Vestbygden ca 1000 (*Oldenow*). Utgrävningarna ha därtill givit vid handen, att de båda bygderna under medeltidens sista årtionden ej varit några utkantssamhällen, utan levande centra med europeiska förbindelser, ingen fattigdom eller knapphet tyckes ha rått där, t. o. m. den eleganta världens moder strömmade över Atlanten till storbönderna på Grönland mot slutet av 1400-talet.

Då vägen till Markland (800 km) befanns vara kortare än till någon annan barrskogstrakt, i t. ex. Norge, har det väl fallit sig naturligt för grönlänningarna att fylla behovet av friskt barrträdsvirke (lärkträd, svart- och balsamgran) i Marklands skogar. Det har också antagits, att det lärkträdsvirke man funnit vid utgrävningarna på Grönland, med sannolikhet vuxit på Labrador.

Marklands betydelse för Grönland kan sålunda förmodas ha ökats med åren. Under sådana förhållanden är det synnerligen överraskande, att berättelser om Marklandsfärder nästan helt och hållet saknas i de isländska källskrifterna. Ett otvetydigt vittnesbörd om seglatsen på Markland lämnas visserligen ännu så sent som år 1347 i de Isländska Annalerna, enligt vilken källa ett grönländskt fartyg, som var på resa till Markland, blev stormdrivet till Island. Men detta var blott en resa bland många, kanske tidvis årligen upprepade resor, vilken händelsevis räkat bli införd i hävdaböckerna. I de s. k. Grönländska Annalerna, som efter gamla källor nedskrevos i början av 17 århundradet av Bjørn Jonsson från Skardsa [*Nansen*], heter det vidare om folk

på Grönlands västra kust, norr om Vestbygden, att de »tar op traer og alt havraek som kommer fra Marklands botner». Den föreställning som ligger till grund för notisen är visserligen alldeles oriktig, ty drivveden från Labrador föres av Labrador-strömmen söderut och aldrig mot Grönland, men uppgiften giver i alla fall vid handen, att Markland ännu kvarlevde såsom en geografisk realitet bland grönlänningarna och islänningarna, vid en tid då Vinland tyckes ha råkat i glömska.

Vi resumera: Läget av Markland har uppfattats olika av kommentatorerna. *Storm* och *Babcock* förlade det till Newfoundland, *Steensby* till östra ändan av Labrador, varvid Blanc Sablon antogs svara mot Furdustränderna, *Thordarson* tycks ha anslutit sig till honom. *Holand* förlade Markland till Nova Scotia. Vi behöva icke flere exempel.

Den föregående utredningen leder skäligen otvunget till den slutledning, att med sagornas Markland har avsetts de skogbärande delarna av Labradorhalvöns atlantiska kust. Den med marskog bevuxna delen sträckte sig på 1000-talet förmodligen ett gott stycke längre norrut längs skärgårdskusten än i våra dagar.

Vinland.

Problemkomplexet Vinland har i alla tider uppfattats såsom sagornas kärnpunkt. Sammansättningsleden *-vin-* i Vinland kan därtill sägas ha utgjort huvudproblemets gordiska knut. Ingen har ännu fått det erkännandet, att han skulle ha löst knuten definitivt. Under sådana förhållanden är det ej heller överraskande, att det ännu icke finns någon sådan tolkning av Vinlands geografiska läge, som skulle omfattas av ett flertal forskare (jfr s. 63).

Ända från medeltidens sista århundraden har det varit brukligt, att tyda ordet Vinlands etymologi så att leden *vin-* skulle hänföra sig till drycken vin, vinum, och råmaterialet vid vinets tillverkning, vindruvan, vinrankan. Denna tydning kommer till uttryck redan både i Eirik den rödes saga och i Grönlandssagan. Hos några kommentatorer betonas vin-hypotesen alldeles särskilt när de skriva Wineland eller Weinland och icke Vinland.

För att s. a. s. ställa vin-hypotesen i relief introduceras i sagan om Leivs resa — såsom jag förmodar av senare avskrivare — den äventyrliga mannen Tyrk, vilken framställles såsom ett slags faderlig vän och uppfostrare till Leiv. Nere i sagans Vinland befinnes Tyrk en kväll vara försvunnen. Man går att leta efter honom och han återfinnes, men då sluddrar han på målet och befinner sig i ett upprymt tillstånd. Då han nyktrat till anförtror han Leiv en hemlighet: han gick icke mycket längre bort än de andra, men han fann då både vinträd och vinbär (druvor). Leivs undran blev stor. Men Tyrk omtalade för att skingra varje skymt av tvivel hos Leiv, att han själv var född i Tyskland där ingen brist råder på varken vinbuskar eller druvor.

Av sagans skildring kan man ej undgå att få det intrycket, att icke ens nedskrivaren haft ett begrepp om huru vinet växer och huru drycken därav beredes. Är det rimligt att Tyrk kunnat berusa sig med ojästa druvor eller vinbär? Huru litet berättarna eller nedskrivarna även i övrigt ha vetat om vin ännu ett par tre hundra års tid efter Leivs resa framgår därav, att de i sagan indiktat en passus om att Leivs manskap högg virke av vinträd. Varför högg man virke av krokiga vinstockar, då det bör ha funnits fullt upp med svartgran, balsamgran, lärkträd och kanotbjörk och möjligen hårdvirke att tillgå i Vinland! Nedskrivaren har kanske i alla fall själv hyst sina tvivel: »Och det har berättats» att Leivs efterbåt blev fylld med druvor (på våren!), och sedan fällde de vinträdstockar till last på skeppet.

Det förefaller mig stå höjt över varje tvivel, att Leiv Eirikssons Vinland utgör en realitet; jfr längre fram om de etnologiska uppgifternas vittnesbörd. Men därmed är det naturligtvis icke givet, att verkligheten skulle ha inkluderat också förekomsten av vinrankan. Hela framställningen visar sig ytterst famlande med avseende härpå, och jag finner det vara berättigat att här avvisa vin-teorin jämte några andra rövarhistorier i berättelsen för att kunna treva mig fram till problemets kärna. Att detta avvisande vilar på sakliga grunder skall längre fram klargöras.

I Torfinn Karlsevnes saga artar sig framställningen rörande vinet ännu äventyrligare. Här indiktas tvenne underligt klädda »skotska löpare», mannen Hake och hans hustru Hekja. Dessa utsändas av Torfinn Karlsevne för att rekognoscera landet och

taga reda på dess härligheter. Efter tre dagar återvända de, den ena med druvor i handen den andra med självsått vete; båda voro tydligen nyktra, ty sagan omförmäler ej motsatsen. Här talas ej heller om vin; detta sparas till längre fram i sagan.

Det blir Torhall veideman [jägare], som hade följt med på färden för att få njuta av vinet, som skulle finnas i Vinland, som för den lockande drycken på tal. Torhall fick nämligen inte smaka något vin och han gav därför uttryck åt sin besvikelse i ett kväde: — — — det kom ej en droppe vin på min läpp, jag nödgades krypa ned vid källan. Men därmed var hans besvikelse ej slut. Han kom bort från expeditionen, blev vinddriven till Irland och gjordes förmodligen till träl där.

Den övriga delen av expeditionen reste söderut, och i landet Hop anträffades slutligen både självsådda veteåkrar och i skogshulten vinträd, såsom sagomaneret numera fordrade. Härmed räddas etymologien också i detta fall.¹

Vad vindetaljen i sagorna beträffar, så är det ett sällsamt faktum, att i de äldsta historiska omnämnandena av Vinland

¹ Man kunde tänka sig, att det funnits ett faktiskt motiv för införande av en rusdryck i sagan. Naskaupee-indianerna på Labrador ha intill senaste tider brukat framställa ett starkt berusande bärvin. Huru de satt jäsningen i gång, stundom t. o. m. mitt i smällkalla vintern, har ingen vit ännu lyckats utlista, men faktum att rusdrycken flitigt begagnats är väl bekant för den lokala vita befolkningen. Om de stora sensommarjakterna på vildren hade varit framgångsrika var det ännu för en generation tillbaka brukligt bland naskaupee att ägna några veckor åt frosseri och dryckenskap — det senare måhända ett rus i magiskt syfte. Medan denna virtuosmässiga orgie varade, upphörde all annan verksamhet och till och med dagens normala sysslor lågo nere. Numera har såvitt jag har mig bekant vinframställningen ej varit i bruk. Ruset förskaffa sig indianerna nu genom fermentering av melass som de inköpa hos Hudson's Bay Company. Hade Tyrk råkat på Naskaupee under en av deras orgier, hade han utan tvivel fått sig en verklig kraftig flors-huva. Emellertid har sagan intet att förmäla om naskaupee-indianerna. Dessutom är det långtifrån säkert, att vare sig naskaupee eller ens de nuvarande eskimåernas förfäder hade nått fram till Atlantens kust redan på 1000-talet, troligare är att kusten vid den tiden upptogs i norr av t u n n i t s (bärarna av den gamla form av eskimåkultur, vilken kallats Thule-kulturen) och i söder åter av de av newfoundlandarne på 1820-talet utrotade b e o t h u k-indianerna.

intet meddelas om vinet — liksom ej heller om det självsådda vetet! I den inskrift från c:a 1050 e. Kr. vilken anträffades på runstenen från Hönen, och vilken måhända innehåller det äldsta omnämnandet av Vinland, omtalas: 'de kom ut [i havet] . . . bort mot Vinland, op på isene i ubygdén' (*Nansen*); där finns inte ens någon indirekt allusion på vin. I *Íslendingabók* omtalar *Are frode* c:a år 1120 ej blott Vinland, utan han berättar även, att Vinlandsfarrarna upptäckt ett folk kallat skrälingar. Däremot nämns intet om vin. *Nicolaus av Thingöre* talade omkr. år 1150 bl. a. om Vinland och om några färder till Vinland, och han går till och med in i några av dessas enskildheter. Men om drycken vin nämnes icke ett ord i skildringen. Vinland omtalas vidare med samma ord hos Snorre och i *Kristnisagan*, där Leiv Eirikssons Vinlandsfärd och hans upplevelser på resan skildras, men om Vinland fanns intet märkvärdigt att berätta; det kan man sluta sig till därav, att Snorre, som var fallen för utvikningar från det ämne han skildrade, om det fanns något fängslande att omtala på sidan om huvudsaken, intet nämner om vin. Snorre kände tydligen ej till något anmärkningsvärt om Vinland. Kanske han ej heller kände till vinet och dess bruk!

Detta sista förhållande giver oss en värdefull vink. Orsaken härtill var tydligen den som *Söderberg* har framhållit, att Snorre bevisligen icke känt till *Adam av Bremen* och hans verk, som vi snart skola stifta bekantskap med. Det förefaller nämligen vara i mäster Adams verk som vinet första gången introduceras i Vinlandskomplexet. Att Snorre ej känt till Adams arbete är ju i ock för sig rätt märkligt, ty något längre fram i tiden har man på Island ej blott haft reda på detta opus utan även flitigt begagnat sig av uppgifterna i detsamma (*Storm*).

Eirik den rödes saga avfärdar upptäckten av Vinland på fem rader. Den lämnar ingen uppgift om varför landet kallades Vinland. Såsom *Söderberg* framhållit omtalas Vinland icke ens i sådant sammanhang, att man kunde få den föreställningen, att berättaren tänkt sig att namnet uppkommit därför, att vin skulle vuxit i landet. Sagan har över huvud taget intet att förmäla om Vinland utöver vad Snorre redan berättat, om man eliminerar några tillägg, som hämtats från *Adam av Bremen*.

Ett århundrade senare utvecklas däremot i *Grönlendingathattr*

Leivs upptäckt till en liten novell. Nu få vi veta bl. a., att Leiv icke alls var den som upptäckt det nya landet i väster. När Leiv kom dit, hade redan Bjarne funnit det. Leivs resa blev senare planlagd såsom en verklig koloniserings- och forskningsexpedition på grundval av de uppgifter Bjarne lämnat om sin färd. Det har sålunda ej alls berott på någon slump, att Leiv kom till Vinland, såsom ofta gjorts gällande. Men nu är det som också romanen om vinet i form av Tyrks äventyr indiktas. Adams etymologi går igen ehuru framställd i en sådan modifierad form, som kunde äga nyhetens behag för det sagolystna öfolket.

Det är sålunda först mot slutet av 13. århundradet som sagorna lämna upplysningar om vad Vinland kunde bjuda på: vin och vete. Däremot innehålla sagorna ingen uppgift om vem som givit Vinland dess namn och varför så hade skett. En omständighet, värd att hållas i minne, är det, att Vinlandsbegreppet ej erhållit någon mera bestämd geografisk avgränsning eller definition vare sig i dessa sagor eller i de urkunder, i vilka ämnet beröres.

Historien om vinet hade i alla fall vid ett tidigt skede kommit in i åtminstone en skriven urkund: *Adam av Bremens Gesta Hamburgensis Ecclesiae Pontificum*, som författats redan på 1070-talet. Vid skildringen av Nordens geografi omtalar mäster Adam i 37. kapitlet, att »den mycket sannfärdiga danska kungen Sven Estridsson» berättat för honom, att ute i oceanen (Atlanten) a v m å n g a en ö blivit funnen, vilken kallades Vinland *emedan där växer vilt vinstockar, som frambringa det utmärktaste vin.*¹ Inne-

¹ *Adam av Bremens* skildring av Vinland (IV, 38) lyder i översättning: Dessutom omtalade han (Sven Estridsson) ännu en ö, som av många hade upptäckts i detta hav och som kallades Vinland, emedan vinrankor växa där av sig själva och lämna det härligaste vin. Och att där finnes överflöd av osått korn, ha vi fått säker kunskap om genom pålitligt meddelande av danerna. (Bortom denna ö finnes intet beboeligt land i detta hav, utan allt som ligger längre borta är fyllt av olidlig is och ofantlig dimma. Om detta har *Marcianus* erinrat: 'På hinsidan om Thyle, säger han, en dags seglats och havet är stelnat.' Detta prövade nyligen nordmännens mest vetgiriga förste Harald, som undersökte den nordlige oceanens bredd med sina skepp, och då den för-

hållet i bisatsen, som här kursiverats, kan emellertid icke härröra från danske kungen, ty denne var nog bättre underrättad om förhållandena i Vinland än så. Det är visst mäster Adam själv som här — liksom på många andra ställen i sitt opus — ur egen fatabur tagit satsen om vinet, därvid troligen främst inciterad av något slags etymologiska funderingar.

Såsom ovan redan har antytts kan det knappast antagas vara sannolikt, att de primitiva islänningar, vilka hade bosatt sig på Grönland något före det första årtusendeskiftet, kände till konsten att tillreda vin, eller att de skulle ha varit vinkännare med utvecklad smak. Från något annat håll än från de grönländska sjöfararna har den danske kungen och hans hovfolk knappast kunnat få sina uppgifter. Den rätta betydelsen av ordet *vin* var tydligen obekant för mäster Adam, och detta gav honom infallet att tilldika den förklarande satsen om vinet, kanske för att göra sin framställning av de nordiska ländernas geografi mera målande och fängslande. Sådana friheter vimlar det av i flera andra stycken i mäster Adams skildring. En parallell, som röjer ett ännu större godtycke, lämnar mäster Adam i 36. kapitlet: invånarna på Grönland äro av saltvattnet blevna blågröna (*cerulei*), därav har också landet fått sitt namn! Mäster Adams missuppfattningar, vilka taga sig uttryck i talet om de skäggiga amazonerna, vilka levde i terra feminarum (kvänerna och Kvänland) ävensom uppgifterna om kynocephaler (de karelska gård-farihandlandena) ha tidigare påtalats av mig (Fennia 49, p. 410, not). Även skrivna källor tyckes mäster Adam ha tolkat ganska ledigt och därigenom utan tvivel mot sin vilja givit upphov till vrångbilder av enkla och naturliga förhållanden.

Det kan gott vara från *Adam av Bremen* som en del av de senare isländska sagoberättarna hämtat sin uppgift om förekomsten av vin i Vinland, såsom vi återgivit saken här ovan enligt Eirik den rödes saga och Grönlendingathattr. Det har på 1200-talet varit en smal sak för de isländska jorddrottarna att skaffa

svinnande världens gränser förmörkades för hans syn, undgick han med knapp nöd avgrundens ohyggliga svalg genom att vända om).

— Stycket inom parentes förekommer ej i alla handskrifter av *Gesta . . Lappenberg* är emellertid av den uppfattning, att stycket senare tillfogats av *Adam av Bremen* själv, ty stilen liknar hans (*Nansen*).

sig en avskrift av mästern Adams *Gesta* . . . , och därefter ha berättarna införlivat vinet i sina berättelser. Vid den tiden måste islänningarna förmodas övervägande ha saknat varje även indirekt på självsyn grundad kännedom om förhållandena i Vinland och på de dit ledande etapperna, och följaktligen ha grunder för en kritisk prövning av Adams dikt saknats och denna har därför anammats och införlivats med sagotexten. För att fylla ut sin skildring och göra de behandlade trakterna eller händelserna så underbara som möjligt sögo islänningarna likasom andra sagoberättare till sig användbart material från olika håll, från äldre och yngre berättelser, såsom ofta framhållits.

Fridtjof Nansens djuplodande intellekt har penetrerat även denna fråga i syfte att vinna klarhet, huruvida omtalandet av vinet och vetet är äkta eller en senare tillsats i sagotexterna. Hans analys lämnar oss, synes det mig, en lika fängslande som övertygande framställning om sättet, på vilket vinet och vetet kunna förmodas ha införlivats i sagotexterna. Här skall jag blott i korthet omtala resultatet av *Nansens* utredning.

Det är klart, att berättelsen om vinet och vetet på obestämbara vägar måste ha kommit till Island från den yttre världen, och detta inträffade långt senare än då sagornas kärna formade sig; jfr ovan. Men man behöver naturligtvis icke tänka sig, att impulsen till t. ex. vin-begreppets införlivande skulle ha kommit till Island just från Danmark, Norge eller Tyskland. Den kan lika väl ha funnit vägen till båda dessa länder och Island från helt annat håll. När nordborna först kommo till Island på 870-talet, stötte de på kristna irer där. Av senare historiska data att döma förefaller det icke vara mycket sannolikt, att den sekelgamla förbindelsen med irernas hemland skulle ha upphört, när nordborna satte sig fast på ön. Ligger ej under dessa förhållanden ett sådant antagande snubblande nära, att källan till vinet och vetet i sagorna samt kanske många andra sådana för Island väsensfrämmande element, vilka ej alls passa in i den nordostamerikanska miljö där Vinland skall sökas, från Västeuropa insmugit sig på en mera direkt väg för att sedan omplanteras i isländsk hävd. Den keltiska sagoskatten på Irland utmärker sig genom en stor rikedom på äventyr under sjöfärder, och vissa drag i de irländska sagornas föreställningskrets komma uppfatt-

ningarna i Vinlands-sagorna nära. Nansen erinrar om att ett 'Vinland', 'det lyckliga landet', omtalas såsom en vindruvö i den iriska *Imram Brenaind* från 11. årh. Kanske är det mera än en tillfällighet, tänker Nansen, att en trilogi kommer till uttryck inom både de isländska och de iriska sagorna i berättelserna om Vinland i de tre etapperna. Gemensamma drag spåras även i skildringarna av sjöfärder i de nordiska sagorna, i *Imram Cu-raig Ua Corras* i 12. årh., och i andra iriska sagor.

Nu är det möjligt, att irerna, under början av medeltiden det enda kulturfolket i Västeuropa, i sin tur hade lånat förebilder till sina sagor från annat håll, framhöll Nansen. Motivkretsen i de nordiska sagor, vilka röra Vinland och vindruvön i *Imram Brenaind*, återfinnas nämligen redan i *Isidorus Hispalensis' Insulae Fortunatae* och i *Ranulph Higden's* omskrivning av densamma i 14 årh. i *Polychronicon*. Likheten mellan de isländska sagornas Vinland och *Insulae Fortunatae* är slående. Det förefaller sålunda alldeles icke ligga utanför möjligheternas gränser, att magister Adam kan ha hämtat motivet till berättelsen om vinet och det självsädda vetet just från *Isidorus* skildringar; mäster Adam var en lärd man, vilket framgår bl. a. av *Marcianus*-citatet här ovan (s. 39, not 1).

Från *Isidorus* är steget icke långt till de klassiska förebilderna, såsom till skildringar hos *Horatius* och *Plinius*, hos vilka jämväl samma motivkrets, vinet och vetet samt därjämte skyhöga träd, återfinnes. Sådana träd återkomma överraskande nog på de äldsta kartografiska framställningarna av dessa trakter (jfr mitt Labradorarbete i *Acta Geographica Fenniae*). Man måste instämma med Nansen däri, att de vägar, vilka förbinda gamla tiders sagoämnen med medeltidens, äro underligt förgrenade. Överraskande är även människans sega fasthållande vid gamla förebilder, hennes tröghet frästat man säga, som låter ett sagomotiv genomlöpa århundraden och kanske årtusenden, utan att människofantasien på något genomgripande sätt förmått omforma detsamma.

Nansens utredning resulterar i slutomdömet, att vindruvorna och vad därmed sammanhänger måste uppfattas såsom ett senare tillkommet, oväsentligt bihang i Vinlands-sagorna.

Genom dylik senare utsmyckning ha sagorna i många fall givit upphov även till andra vrångbilder. Betänkligt är, att också ursprungliga, äkta drag ha kunnat förlora sin rätta betydelse genom senare omdiktning.

Ett sådant förvandlat drag spåras t. ex. i uppgifterna om det egendomliga sättet att fånga hälleflundra i landet Hop, varom Torfinn Karlsevnes saga berättar: de grävde gropar där, varest landet mötte översta flodståndet, och när de vittjade groparna vid ebb, så fanns det hälleflundror i groparna. Substratet för skildringen är äkta, det utgöres t. ex. på Labrador av eskimåernas urgamla sätt att fånga havsforell vid högsommartid i gropar som grävts på av tidvattnet översvallade stränder, ett fångstsätt, som i våra dagar är förbjudet, men som med framgång alltjämt praktiseras i smyg. Hälleflundran är emellertid en fisk, som lever på djupt vatten, och det får anses vara uteslutet att den skulle gå upp till ebbstränder under högvatten. Detta ha nog sagonedskrivarna vetat. Varför införde de då hälleflundran i groparna? kan man fråga sig. Är ej den mest plausibla förklaringen den, att det icke hade varit något underbart alls om havsforell hade stannat i groparna, ty sådant kände väl alla till, och därför byttes den i sagan ut mot djuphavsfisken hälleflundra; litet ljuga pryder talet, särskilt när det gäller en saga. Å andra sidan ha visst under sekvens gång många viktiga enskildheter fallit bort ur de bevarade skildringarna. Är det ej överraskande, att ingen av sagorna omtalar ett så framträdande särdrag i de farvatten, genom vilka resan gick till Vinland, som t. ex. isberg och packis, och att dimman nämnes blott på ett ställe? Man bör dock icke fästa överdrivet avseende vid detta slags brister, mångt och mycket som nu saknas kan ursprungligen ha funnits i berättelserna och först under senare århundraden fallit en berättare ur minnet. Man får aldrig glömma, att berättelserna i århundraden fortplantats från släktled till släktled blott genom muntlig tradition. Vad särskilt beträffar exemplet med isbergen tyckes det mig bevisat att så verkligen skett; man behöver blott erinra sig vad konung Sven Estridsson yttrade till Adam av Bremen under skildringen av Vinlandsresorna: allt som är bortom [i norr] är uppfyllt med olidlig is och oändlig dimma. Sagornas urtexter kunna ha innehållit en myckenhet viktiga detaljuppgifter, som under tidernas lopp ha fallit bort ur be-

rättelsen under avskrivningen. Om sådana detaljer ha vi kanske ej ens en aning nu.

Har man en gång fått klart för sig, huru vissa ovidkommande detaljer, vilkas rötter sträcka sig ned i den klassiska kulturen, inkommit i de sentida textupplagorna av Vinlands-sagorna, så gäller det att avsöndra såväl dem som all annan oväsentlig utsmyckning, vilken fästs vid berättelserna under århundradenas gång. Till sådana historier höra förvisso berättelserna om kreaturen, vilka ej behövde utfordras på vintern, om skeppsbåten, som lastats med på våren samlade vinbär samt om timret, som höggs av vinträd; svårt är det också att tänka sig, att Tyrk kunnat bli berusad av vinbärssaft eller druvsaft. Först efter att dessa och andra orimligheter eliminerats ur texten, kan man tränga fram till den rena kärna, vilken utgör sagans grundval och verklighet. Men då antager sagan en helt annan miljöcolorit, än vad den råa sagotexten syns ge många vid handen.

Vid läsningen av Leiv Eirikssons saga är det en omständighet, en bagatell kunde man säga, som borde överraska varje forskare, men som merendels tycks ha glidit ganska obemärkt förbi. Om Helluland säges i sagan om Leivs resa: »intet gräs sågo de där». Och i sagan om Torfinn Karlsevnes resa omtalas, att i Straumsfjord var »stort gräs». Det förra uttalandet kunde i första ögonblicket synas mången vara en sanning med modifikation; gräs finns det ju både på Resolution Island och på stränderna av Frobisher Bay. Vad den grönländska bondesonens avsåg med gräs kallas emellertid enligt vårt språkbruk: gräsland, betesmark. Leiv hade dragit ut för att finna nytt land, som kunde koloniseras av en boskapsskötande befolkning, och i de nya trakter han kommer till fäster han därför det största avseende vid tillgången eller bristen på betesland för bofäet och slätterland. Med beklämning vittnar Leiv om frånvaron av betesmark på Helluland, medan Torfinn Karlsevne med tillfredsställelse finner »stort gräs» i Vinland. I överensstämmelse härmed förefaller det mig att man bör fatta även Leivs uttalande om »det andra landet», Markland, som var dåligt och skogbevuxet, så, att det var utan kreatursbetesmarker, liksom Torvald Eirikssons yttrande i Vinland: här är vackert och här vill jag resa min boning, här trivs min boskap

och förkovras. Det var nog bondens praktiska håg som uteslutande bestämde också Torvalds omdöme, ty varje spår av romantisk-estetisk värdering av naturen omkring honom var visst helt främmande för hans psyke.

Det förefaller mig, att den springande punkten i Vinlands problemet kan ligga förborgad just i dessa skenbart obetydliga omdömen om grästillgångens förekomst och beskaffenhet i en trakt.

Såsom ovan antytts förefaller det mig däremot icke föreligga någon sannolikhet för, att benämningen Vinland i sin ursprungliga form skulle ha haft någonting alls att skaffa med drycken vin.¹ Det är visst det fornnordiska ordet *vin-* (kort *i*), som betyder äng, gräsmatta, betesland, vilket i appellativisk betydelse utgjort upprinnelsen till Ortsnamnet *V i n l a n d*.

Denna tanke är icke ny; det förefaller, som om det över huvud icke funnes någon ny tanke i Vinlands-frågorna, vilken vore helt ursprunglig, ty i äldre eller yngre tid ha nog alla tänkbara uppslag vid tydningen av namnet Vinland redan prövats i ett eller annat sammanhang. Detta är också fallet med beteslands-hypotesen. Här skall jag erinra om tvenne forskare av rang, vilka tidigare givit uttryck åt densamma: *Sven Söderberg* och *Fridtjof Nansen*.

Främst bör man erinra sig den vid unga år avlidna forskarens i nordiska språk och fornkunskap, prof. *Sven Söderbergs* studier. Dessa utmynnade i slutsatsen, att drycken vin varit ett okänt begrepp för grönlänningarna på 1000-talet, varför sammansättningsleden *vin-* intet kunde ha gemensamt med drycken. *Vin-*härörde från det fornnordiska nomen appellativum *vin*, som betecknar gräs-, ängs-, betesmark. På Filologiska sällskapet i Lund maj-möte år 1898 redogjorde Söderberg utförligt för denna uppfattning, som han ansåg innehålla Vinlands-problemets rätta tydning. Något senare (jfr Nord i Tåkeheimen 1911) kom också *Fridtjof Nansen* in på samma vägar som *Söderberg* utan att känna till dennes utredning. *Nansen* uppgiver emellertid, att han lät

¹ De nordligaste vingårdarna, som uppgivits existera på den nordamerikanska ostkusten, har jag sett i Connecticut, mellan New Haven och New London, men vinodling torde förekomma också inom allra sydostligaste delen av Massachusetts. Ett vilt växande litet vin (*Vitis cordifolia*) anträffades inom sydliga delen av Nova Scotia, när européerna kommo dit i 17:de århundradet (jfr ock *Babcock* 1913).

överbevisa sig av de norska språkmännens invändning mot betesmarksuppslaget, i det dessa hävdade uppfattningen att ordet *vin* kunde förmodas ha gått ur bruk redan före det 11 årh., då grönlänningarna företogo sina färder till Vinland. (*Nansen* s. 360 jfr med not s. 278). Därefter synes uppslaget helt ha fallit i glömska. Till Nya världen har såvitt för mig är känt betesmarkshypotesen aldrig nått.

Vi skola främst göra oss förtrogna med *Söderberg's* uppfattning i frågan.

Vinland hit góða benämndes det nyupptäckta landet väster om Atlanten förmodligen av samma motiv, som tidigare hade varit vägledande då Grönland fick sitt namn. I de avlägsna ödemarkerna är det icke gott för en nybyggarfamilj att komma tillrätta ensam; inträffa sjukdomar och olycksfall nödgas även en kraftkarl övergående vädja till sin nästas bistånd. Då Eirik den röde såsom biltog slog sig ned på den främmande kustremsan i västerled, om vilken Gunbjörn en gång tidigare vittnat på Island, blev han tvungen att tänka för sig, så att han icke ensam med sitt husfolk skulle hamna i vildmarken. Därför gav han såsom bekant sin nya hemvist benämningen Grönland. Man kan ju knappast säga, att Grönlands-kusten enligt vanligt språkbruk borde kallas grön, och man har därför också velat tyda ordets grundform såsom Grund[t]land, härvid syftande på kustens rika över- och undervattensskärgård. Den ursprungliga benämningen har emellertid tydligen varit Grönland, ett namn som avsett att utgöra ett slags reklamord för kusten; det gröna landet tänktes verka tilldragande och locka dit nya inflyttare. Härom vittnar uttryckligen Are Frodes uttalande om Grönland: Eirik gav landet benämningen Grönland för att folket skulle vara ivrigt att flytta dit om landet hade ett gott namn. Det döljer sig onekligen något av en smart emigrantbondfångare bakom namnet. Namnet hade också bevisligen åsyftad verkan.

Kan man ej under sådana förhållanden tänka sig, att samma avsikt legat till grund för uppkomsten av benämningen Vinland hit góða. Också det utgjorde väl i dubbel mening ett reklamnamn för en ny och okänd trakt, vilken man hoppades skulle komma att utöva en så stor dragningskraft på folket i

Grönland, att det nya landet komme att tillföras ständigt nya skaror nybyggare. Därtill kan tänkas ha fogat sig på 1000-talet en helt annan omständighet. Befolkningen i Östbygden hade redan på 1000-talet stigit till ett tusental; utkomstmöjligheterna hotade att bli knappa där i framtiden för de barnrika storfamiljerna, och under sådana förhållanden var det för ungdomen angeläget att segla ut och efterforska, huruvida rikare utkomstmöjligheter funnos i det nya landet, Bjarne Herjolvssons land, än i liderna på Grönlands fjordstränder när gräsland började tryta.

Ser man ur en kulturhistorisk synpunkt på saken, förefaller teorin om vinet vara skäligen sökt för att ej säga fullständigt osannolik. Grönlänningarna levde omkring år 1000 ungefär på samma sätt som islänningarna ännu under det förra århundradet. Boskapsskötsel och fångst i havet ha i förening med jakt varit deras förnämsta näringsfång. När de reste ut för att leta efter nytt land, togo de varken plogar eller dragare med sig. Däremot medtog de nötboskap och fångstredskap. Kravet på goda betesmarker trädde under dessa förhållanden i förgrunden även när de slog sig ned tillfälligtvis på en plats, ty några större mängder hö kunde knarrarna ej transportera. Det land, som hade att bjuda på gröna, gräsrika lider, uppfattades såsom ett gott land: hit göda, varemot ett gräsfattigt land, *in casu* Markland och HELLULAND, betecknades såsom dåligt land. Det var just på förekomsten av sådana betesmarker, som nordbokolonisation på sydvästra Grönland en gång grundats. När sedan djärva och bragdlystna ungdomar från Grönland reste ut mot väster för att finna nytt land, som i sin tur passade för kolonisering, blev gräsmarken ett *conditio sine qua non* för besittningstagandet. Gräsmarken tilldrog sig därför deras hela uppmärksamhet under färden, och såsom vi sett lämnar sagan vittnesbörd därom.

Däremot kan det berusande vinet knappast ha utövat någon dragningskraft på de expeditioner, som utgingo i västerled från Grönland under den s. a. s. heroiska tiden. Så får antagas ha varit fallet av den enkla anledningen, att dessa primitiva jordbrukare ha vetat föga eller intet om bruket av vin. Vi nödgas nämligen göra en sträng åtskillnad mellan kulturståndpunkten hos de grönländska sjöfararena själva och hos deras färders skildrare, vilka levde hundratals år senare.

När man är ute på forskningsfärder i trakter där både kartor och ortnamn saknas, visar det sig vara nödvändigt att vid anteckningar i dagboken tillägga framträdande ställen någon benämning i mnemotekniskt syfte: klippön, skogsudden, o. dyl. En sådan benämning brukar intuitivt forma sig till ett tvåledat substantiv, i vilket förleden utgör appellativisk bestämning till grundordet. Det förefaller mig vara ganska klart, att nordborna gått tillväga på samma sätt under sina färder genom obekanta vatten till Vinland. Ursprungligen har väl därför Helluland, lika litet som Markland och Vinland utgjort något nomen proprium. Förleden utgjorde en beskrivande bestämning av ett land. Det var först när sagoberättarna och deras eftersägare togo hand om dessa benämningar som de förlorade sin ursprungliga betydelse av appellativ och förvandlades till ortnamn i egentlig bemärkelse. På detta sätt får man visst tänka sig uppkomsten av ortnamnet Vinland.

Anförda och andra omständigheter tyda också enligt min uppfattning bestämt på, att ursprunget till ordet Vinland står att finna i det fornnordiska ordet *vin* (läs kort i); gotiskans *winja*. Med detta *vin* betecknades i forntiden en för ögat tilltalande gräsbevuxen mark, naturäng, där det var gott att slå sig ned med sina kreatur (*Magnus Olsen* 1926).

Ordet *vin*, plur. *vinjar*, framhöll *Söderberg*, är icke sällsynt i Skandinavien i ortsnamnsammansättningar. Det förekommer både såsom förled och efterled, sparsamt såsom förled (jfr. *O. Rygh* 1905, *Sahlgren* 1919, *Karsten* 1921, *Olsen* 1926, m.fl.). I högre grad än någon annan slags lokalitet drog *vin* till sig en befolkning, som företrädesvis levde av fädrift, och därför har ordet i mycket stor utsträckning blivit namngivande. *Söderberg* hänvisar särskilt till *Vinja* i Norge, i nutid *Vinje*, varmed avses den nordvästligaste, för boskapsskötsel särskilt väl ägnade delen av Telemarken. Ortnamn sammansatta med *vin* som efterled äro vanliga; ett bland de mest kända är *Björgvin*, efter vilket staden Bergen fått sitt namn. Då författaren icke är bevandrad i fornnordisk språkforskning och språkhistoria, vore det knappast ändamålsenligt att på detta ställe tränga djupare in i *Söderbergs* filologiska digression rörande ordet *vin* i dess olika ortnamnsammansättningar och avledningar, varför läsaren hänvisas till *Söderbergs*

egen framställning. Vare här nog sagt därmed, att ordet *vin* förekommer i ortnamn även utanför Norge, både i Sverige och Danmark, ehuru det även för en med ljudlagarna bekant filolog förefaller vara mindre lätt att upptäcka i dessa länder.

Det bör strax erinras om, att det ganska allmänt uppgives att sammansättningsleden *-vin-* icke har förekommit i Norge eller Island såsom ett appellativum på den historiska litteraturens tid. Det har antagits ha kommit ur bruk långt tidigare, och det vore att anse äldre än t. o. m. vikingatågen.¹ Shetlands öarna blevo befolkade från Norge under 9:de århundradet och de uppvisa en räkka vin-namn, vilket giver vid handen att ordet vin ännu vid denna tid brukades vid bildandet av ortnamn. Men på Island och Färöarna, vilka blevo bebyggda något senare än Shetlands öarna, saknas vin-namn. Detta kan emellertid bero därpå, att den av natur- och samhällsförhållandena betingade miljön var en helt annan än på Island (*Magnus Olsen* 1926). Att ordet vin icke förekommer bland de isländska ortnamnen kan emellertid bero på andra orsaker, än att det skulle ha fallit bort ur språket, innan Islands kolonisering började, ansåg även *Söderberg*. Orsaken kan ha varit den, att på Island sådana platser saknas, vilka helt skulle svara mot det speciella geografiska begrepp ordet *vin* har täckt. *Söderberg* erinrar om, att med avseende på t. ex. ordet *eng* blott tvenne ortnamn förekomma på Island, vilka börja med *eng*, och ett, som slutar med *eng*. Detta beror tydligen också därpå,

¹ Enligt *Andr. M. Hansen* (1904), *W. C. Brøgger* (1905) och *Noreen* (1913) skulle *-vin-*namnen tillhöra stenåldern; senare har *Noreen* (1918) anført, att de i alla händelser äro tillkomna långt före Kr. f. *T. E. Karsten* (1917) anser *-vin-*namnen till sin huvudmassa vara yngre än stenåldern. *Hj. Lindroth* (1912—1918) förlägger *-vin-*namnen till bronsåldern. *M. Olsen* (1914) ansåg dem gå upp ända till tiden efter Kr. f. *O. Rygh* (1905) fann *-vin-*namnen i Norge omfatta tiden från äldre järnåldern till vikingatidens början (700-talet), och sträcka sig tillochmed in i historisk tid; senare har *M. Olsen* (1926) framhållit, att man ej kan vara helt trygg för att ej gårdnamn på *-vin* kunna ha uppkommit i Norge så sent som vid den historiska tidens början; *T. E. Karsten* anser (personligt meddelande 1941) att *vin*-namn som ängsnamn bildats i Österbotten ännu under vikingatiden och kanske ännu senare; jfr *V. Jansson* 1935.

Sträng åtskillnad bör givetvis göras mellan *vin-* och *-vin* namnen, av vilka blott de förra, till sin form appellativa namnen komma i fråga här.

att det isländska landskapets naturförhållanden högeligen avvika från Norges.

Om ortnamnen på Grönland på 1000-talet veta vi tyvärr intet nämnvärt.

Senare forskningar giva vid handen att ortnamn på *-vin* i vissa trakter kunnat bildas ännu i relativt sen tid (M. Olsen, V. Jansson). Det finns också alldeles bestämda skäl vilka tala för att ordet *vin* var i bruk såsom appellativ i Norge ännu vid den tid då Island bebyggdes, anser *Söderberg*.

Dels finns det ett språkligt skäl därför, nämligen att *v* så ofta är bevarat i ord, vilka ändas på *vin*, även då den föregående stavelsen är lång. *Sandvin* och *Leirvin* borde sålunda enligt ljudlagarna ha förlorat sitt *v*, och så är ofta fallet. Att man likväl har *Sandvin*, *Leirvin*, etc. kvar vid sidan om *Sandin*, *Leirin*, etc. bevisar, att ordet *vin* var både känt och brukat såsom enkelt ord. Det är genom inflytande från det enkla *vin* som *v* bevarats i *Sandvin*, *Leirvin*, etc. i historisk tid.

Dels anser *Söderberg*, att *vin* funnits kvar i ett par fall såsom appellativum, nämligen i sammansättningarna *vinjartoddi* (Ol. H:s saga), vilket betyder avgift för bete, samt i *Vin-ey* (Heimskringla och Snorres Edda) såsom benämning på Seeland (Sjælland), den gräsrika ön. — Till dessa exempel hade *Söderberg* kunnat foga ordet *vinjarspann*, som betyder en spann smör för varje gård. I en gammal norsk lag talas också om att göra sig 'hus ok hagi ok *vini*' (*Nordlander*).

Av dessa orsaker hävdade *Söderberg* den åsikten, att man har tillräcklig grund för antagandet, att ordet *vin* ännu omkr. år 1000 varit känt bland islänningarna, resp. grönlänningarna. Det måste därför ha fallit sig naturligt för en man att karakterisera en trakt med benämningen *Vin-*, om där funnos goda betesmarker, d. v. s. genom anlitandet av just reklamordet *vin*; bemärkelsen bleve ju ungefär densamma som Grönland. Det är därjämte sannolikt, att ett namn sammansatt med *vin-* kunde bli *Vinland* och icke *Vinjarland*, såsom av filologer hävdats. Till stöd för detta blev t. ex. *Nansen* av bibliotekarien *A. Kiaer* erinrad om ett avgörande exempel: det norska ortnamnet *Vinås* (icke *Vinjarås*).

Intet bevisar, såvitt för mig är känt, att ordet *vin-* såsom appellativum skulle ha gått ur bruk på 1000-talet.

Under hänvisning till det ovananförda och min på personliga iakttagelser grundade kännedom om naturförhållandena inom den nordostliga delen av Nordamerikas kusttrakter, vågar jag nu bestämt påstå, att uppkomsten av ortnamnet Vinland intet har att skaffa med drycken vin, såsom förr allmänt antagits. *Till grund för uppkomsten av ortnamnet Vinland har legat dels ett reklamsyfte, dels ett fuktiskt angivande av förekomsten av goda betesmarker för nordbornas boskap.*

Vinland bör därför uttalas med kort i. Att begagna formen Wineland eller Weinland, såsom amerikanska och tyska författare gjort, är helt förkastligt, vilket jag redan tidigare anförte.

Vi skola nu se, huru sagornas vittnesbörd låta anpassa sig till denna tolkning.

Från den vita sandplagen, Furdustränderna, som i det föregående lokaliserats, (s. 30) såsom sannolikt svarande mot kuststräckan mellan Cape Porcupine och West Bay på Labrador, seglade Leiv Eiriksson vidare söderut för nordostlig vind. Han var ute på havet i två dagar förrän han upptäckte land. När han sedan seglade in mot detta, befanns det vara en ö, som låg norr om ett land. Beräknat såsom förut efter en hastighet av fem distansminuter i timmen kunde Leiv ha hunnit tillryggalägga något mera än 200 distansminuter på denna färd, troligen dock mindre. Den enda ö, vars läge ungefärligen motsvarar denna uppgift är Belle Isle, till vilken avståndet genaste vägen från C. Porcupine är inemot 140 distansminuter. Leivs väg har tydligen varit betydligt längre, ty sagan förmäler ju att han seglade utom synhåll av land. Leiv anlöpte ön.

Därefter seglade Leiv in i sundet mellan ön och den udde, som från landet stack norrut (Cape Bauld), och han fortsatte att segla förbi udden västerut. Vattendjupet avtog och blev slutligen så ringa vid ebb att skeppet stannade på grund. Besättningen var ivrig att få lära känna traktens beskaffenhet, förmäler sagan, och gick i land redan förrän havet stigit igen och fann då en å, som föll ut i havet genom en sjö. Till sjön flyttade Leiv skeppet sedan vattnet stigit. Här beslöt han välja sitt vinterviste och uppförde boningar, i sagan kallade Leivs-bodarna. I trakten fanns rikligt med stor lax och ett ymnigt boskapsbete.

Vid Leivs-bodarna voro dag och natt mera lika än på Grönland och Island. Solen hade där 'eyktarstaðr' och 'dagmálastaðr' på skamdagen, d. v. s. årets kortaste dag. Denna positionsbestämning har givit anledning till många spekulationer. Den behandlades redan vid en disputation i Åbo år 1757 av *Westman*, och har senare av några kommentatorer hållits för det avgörande momentet i hela berättelsen, när det gällt att lokalisera nordgränsen för Vinland.

Nu frågas emellertid: vad menades på Leivs tid med »eyktarstaðr» och »dagmálastaðr»? Därpå ha givits olika svar, vilkas premisser och härledning vi icke kunna rekapitulera här (jfr *Tengström*, *Reuter*). Stödande sig på Grågås gamla isländska kyrkorätt kom *Geelmuyden* (hos *Storm*) redan år 1886 till den uppfattningen, att Leiv med »eyktarstaðr» menat en punkt på horisontens sydvästkvadrant belägen $52^{\circ} 5''$ från sydpunkten och »dagmálastaðr» låg i sydostkvadranten på samma avstånd från sydpunkten. När han tog hänsyn till ändringen i ekliptikans lutning samt ljusbrytningen i atmosfären gav beräkningen hänförd till solmedelpunktens nedgång och uppgång en latitud av c:a 50° N. bredd. Enligt *Mjelde* (hos *Brögger*) skulle emellertid »eyktarstaðr» ligga vid S 60° W och enligt *Reuter* åter vid S $67^{\circ} 5' W$ eller WSW.

För min del känner jag mig alls icke övertygad om, att denna astronomiska tilläggsbestämning får tillerkännas bättre vitsord i frågan än vinet och det självsådda vetet. Till stöd för min skepsis må strax anföras, att en senare ortbestämning i samma passus: miðmundastaðr vestr och utsuðrs, d. v. s. väst-sydväst, är ägnad att förtaga de astronomiska tilläggsbestämningarna all auktoritet. Så långt från sydpunkten som den senare bestämningen skulle förutsätta när nämligen solen på intet ställe på norra halvklotet vid vintersolståndet. Kunde man ej under sådana förhållanden ha skäl att förmoda, att även de båda astronomiska positionsanvisningarna för lokaliseringen av Vinland påhängts berättelsen om Leivs resa på ett senare stadium av någon avskrivare, alldeles såsom tydligen är förhållandet med några andra detaljbestämningar i sagorna. Genom detta tillägg kunde det tänkas att avskrivaren ville förläna sagans skildring en större auktoritet. Visserligen har man framlagt den åsikten, att en ort-

bestämning som denna icke hade kunnat uppfinnas av någon äventyrsskildrare under de två, tre hundra åren, vilka följde närmast på färderna. I upptäckternas historia saknas emellertid icke uppgifter om motsatsen! Huru härmed än må förhålla sig, så kan tilläggsbestämningen eyktarstaör blott få tjäna såsom en ungefärlig vägledning, och detta så mycket mera som våra dagars forskning icke ännu tyckes vara helt på det klara med vad som under 1000-talet avsetts med denna term. Såsom Storm i tiden framhöll bör man vid bestämningen av den geografiska positionen av Vinland främst undersöka, vilken vägledning de rent geografiska upplysningarna kunna lämna i frågan.

Då emellertid flere forskare ha ansett eyktarstaörbestämningen utgöra det viktigaste resultatet av Leivs expedition och t.o.m. ansett denna upplysning ensam för sig utgöra ett tillräckligt bevis för att Leiv Eiriksson verkligen berest den amerikanska nordostkusten, så skall jag ej här helt förtiga saken.

På grundval av uppgiften om solens azimut på skamdagen ha såsom anförts försök gjorts att räkna ut en position för Vinlands nordgräns. Utan att här ingå på själva beräkningarna skall jag inskränka mig till att omtala resultaten. Till följd därav, att olika beräkningsgrunder ansetts vara möjliga, avvika olika författares resultat av positionsberäkningarna ganska mycket inbördes: *Wormskiold* kom till 49° N.b., *Geelmuyden's* (hos *Storm* 1886, 1887) beräkningar gav $49^{\circ}55'$ N.br., *Rafn* och *Finn Magnussen* uppgiva $41^{\circ}24'10''$ N.br., *Th. Bugge* $41^{\circ}22'$ N.br., *Turner* $48^{\circ}57'$ N.br., *Mjelde* (jfr ock *Berntsen* och *Näss*) $36^{\circ}54'$ N.br., *Tengström* c:a 31° N.br., *Holand* c:a 42° N.br. Detta betyder, att Vinlands norra del skulle varit belägen vid resp. norra delen av Newfoundland (omkring St Pauls Bay—White Bay stråket) resp. Cheasapeak Bay eller Carolina, eller t. o. m. söder om Carolina, till Georgia, Savannah (*Tengström*). Någon större noggrannhet kunna okulära bestämningar av detta slag naturligtvis icke giva, ty även om sagans observation vore äkta, så ha nordborna ej närmare än på 4° à 5° kunnat bestämma det ögonblick då solens mittpunkt befann sig vid den astronomiska horisonten. Den osäkerhet, som härrör därav, är anledning till att den intervall, inom vilken positionsbestämningarnas resultat variera, ytterligare vidgas. Variationsbredden för de beräknade

positionerna kommer under dessa förhållanden att omfatta sträckningen mellan Battle Harbour på Labrador i norr och gränstrakterna mellan Georgia och South Carolina i söder, ett avstånd på mera än 3,500 km!

Följer man seglingsrapporterna i Bjarnes och Leivs sagor — och dessa lämna enligt min uppfattning den säkraste vägledningen — skall man emellertid finna att intet bevisar att Leiv skulle kunnat nå så långt söderut, som denna intervall skulle antyda i första ögonblicket. Under hänsyn tagen till de geografiska förhållandena kan man knappast komma till någon annan slutsats, än att Vinland sträckt sig upp mot norr till Straits of Belle Isle och att Leivs-bodarna torde ha befunnit sig någonstädes i trakten kring Pistolet Bay på Newfoundlands nordligaste smala halvö, såsom redan anförts.

Det kan ha sitt intresse att här erinra om, att också *Pinkerton* redan år 1802 kom till ungefär samma uppfattning: It is now universally admitted that the discovery of America must be traced to the visitation of the Norwegians and followed in the discovery of Vinland, which seems to have been a part of Labrador and Newfoundland (II, s. 522).

Någon vägledning för bestämmande av vad som avsetts med Vinland lämnas också i Torvald Eirikssons saga: det land på vars nordsida Leivs-bodarna voro belägna, hade både en västkust och en ostkust. Landets beskaffenhet väster om Leivs-bodarna undersöktes av Torvald Eiriksson. Han fann landet vara »vackert» och skogbevuxet och det var ett kort stycke från skogen till havsstranden på sådana ställen, där det fanns vit sand. Där funnos många öar och mycket långgrunt vatten. Så beskaffad är verkligen St. Lawrence-golfens strand väster om den norra delen av fjällsträckningen Long Range på Newfoundland.

Berättelsen om Torfinn Karlsevnes stora kolonisationsexpedition till Vinland kompletterar dessa slutledningar.

När Torfinn seglade från Furdustränderna i Markland söderut kom han till en fjord, och utanför denna låg en ö, som han kal-

lade Straumsey för den starka strömsättningens skull. Fågellivet var oerhört rikt där. Torfinn seglade därefter in i fjorden och valde sitt vinterviste där. Av sista stycket i sagan kan man sluta sig till att han nu var i Vinland. Kring vistet fanns stort gräs (gott betesland). Där funnos fjäll, och landet var 'vackert att se'. På vintern och våren granskade expeditionen en del av omgivningarna. — Denna del av texten låter plausibel, det är nästan en upprepning av Leiv Eirikssons skildring av Vinland. Men därefter följer i sagan en skenbar omöjlighet.

På våren utsändes Torhall veideman (jfr ovan) för att norr om Furdustrandene och framför Kjalarneset segla västerut och leta efter Vinland på detta håll. Enda möjligheten att få klarhet i denna passus är antagandet, att expeditionen hade reda på Lake Melville's tillvaro och trodde att de nämnda orterna lågo på en ö. Sagan giver emellertid ingen direkt grund för ett sådant antagande, och hela denna sats förefaller att vara apokryfisk och har ansetts måhända vara oäkta. Men om denna passus läses så, att med Vinland också i detta fall avsetts gräsland eller betesmarker i allmänhet, och att sagoavskrivaren uppfattat appellativet såsom ett nomen proprium och skrivit Vinland med stor initial, får den en förnuftig mening. Den sista förklaringen kan överensstämma med rätta förhållandet; det är i varje fall den enda förnuftiga tolkningen.

Torfinn Karlsevne begav sig själv med sitt manskap söderut och österut från vintervistet; han menade att landet blev bredare längre söderut. Han färdades länge, kom till en å, som i sin mynning utvidgade sig till en flodsjö, och ån hade stora grusbankar framför mynningen, så att man blott vid högvatten kom upp i densamma. Torfinn hade nu kommit till landet Hop, vilket var rikt på alla naturens håvor. Hop låg sålunda inom en sydligare del av Vinland. Skildringen av flodsjön, i vilken skeppen kunde dragas upp vid flod, återfinns hos Leiv; vidare återkommer det självsädda vetet, som i Hop bildade åkrar, och vinträden i skogen. Vintern var snöfri och så mild, att kreaturen kunde gå ute. Hälleflundran, som fångades i gropar, är dikt, såsom redan anförts. På hösten mötte expeditionen vildar här; men dessa voro fredligt sinnade. Här övervintrade expeditionen.

På våren kommo emellertid vildarna igen. På vikingavis på-

börjades stum byteshandel med dem, men samvaron slutade som vanligt med blodig drabbning. Nordborna behöllo naturligtvis valplatsen — annat kunde man väl ej heller tänka sig i en skildring från denna tid. Kampen blev i alla fall ödesdiger för expeditionen, ty Torfinn kunde härefter emotse ständig ofrid i trakten. Han insåg tillika underlägsenheten i manskap och i synnerhet i utrustning, ty infödingarna kämpade i sin naturliga miljö mot främlingar, heter det. Sagan konstaterar, att Torfinn nu förstod, att ehuru utkomstmöjligheterna i landet Hop voro goda komme fejd och otrevnad att alltid bli rådande där. Häremot skulle icke ens en oförvägen vikingaättlings mannamod och djärvhet förmå uträtta något i längden. Torfinn beslöt därför lämna det nya landet åt sitt öde.

Torfinn Karlsevne uppgav alltså kolonisationsplanerna i Hop och återvände norrut. På återvägen till Straumsfjord slog hans manskap i förbifarten ihjäl några vildar, förrän expeditionen hann tillbaka till Straumsfjord. Här övervintrade Torfinn åter.

Under den tredje sommaren gjorde Snorre och Torfinn Karlsevne en ny färd söderut till Hop, men de kommo tillbaka redan samma sommar. De menade vid återkomsten, att fjällen i Hop och de fjäll de sågo i Straumsfjord »voro en kedja och därför voro de rätt ovanför varandra och avståndet från Straumsfjord var detsamma i båda riktningarna». Denna passus får en förnuftig mening endast i fall man antager, att Torfinn, medan han under den andra sommaren reste söderut *öster om* Newfoundlands långa, mot nordnordost utskjutande udde, den tredje sommaren tog vägen söderut *västerom* densamma. Var förhållandet detta, så har den omtalade fjällkedjan utgjorts av Long Range.

Något senare samma sommar begav sig Torfinn med ett skepp för att leta rätt på Torhall veideman, som ej hörts av. Han seglade först norr om Kjalarnes, sedan åt väster och söder utmed landet. Vi kunna tänka oss, att färden gick genom Hamilton Inlet in i Lake Melville (jfr ovan). Där råkade Torfinn på en älv, som föll ut från öst mot väst (i Backway Lake Melville's östligaste fjordvik). Här blev Torvard ihjälskjuten såsom det heter av en »enfoting». Vad som menats med denna enfoting är icke gott att veta. Man har tänkt sig (*Howley* hos *Munn*), att därmed avsetts en eskimåkvinnas i det angripande bandet, och hennes

långa släp bak på sillapaken kan på avstånd ha tecknat sig såsom en människa som stod blott på ett ben. Detta låter fullt plausibelt och en sådan uppfattning stödes i viss mån av de teckningar av unipeder, med vilka de gamla författarna illustrerat sina arbeten (t. ex. Olaus Magnus). — Torfinn ansåg det ej värt att vidare riskera besättningens liv, utan återvände till Straumsö [underförstått Leivs-bodarna].

Draga vi facit av denna allt annat än rediga skildring i sagan, så skulle Vinlands norra del ha sammanfallit med den långsträckt nordligaste halvön av Newfoundland. I gruset, som uppkommit genom förvittringen av de basiska bergarterna, och på de paleozoiska bergarterna öster om Long Range-halvöns rot, förekommer en ymnig gräsväxt och i en sådan omfattning, som ej är känd längre norrut. Vegetationen och terrängens kuperingsgrad i förening giva en småkuperad landskapstyp med gräsbackar, vilka väl ungefärligen skulle svara mot sådana orter i Norge, vilkas namn i nutid äro sammansatta med nomen appellativum *vin-*.

Med Straumsö har tydligen avsetts Belle Isle. Leivsbodarna lägo i någon av vikarna på södra sidan av sundet mellan Kirpon och Flowers Cove, snarast väl inne i det grunda Pistolet Bay. Landet Hop befann sig under sådana förhållanden vid inre delen av White Bay eller därifrån österut bort åt Twillingate; siluriska bergarter alstra här en godartad jordmån, som giver upphov åt en rik ört- och gräsvegetation. Flere ställen verificera i dessa trakter bestämningen om flodsjön som från havet avstänges av sandrevlar vid ebb. För den händelse tydningen här ovan av Torfinn Karlsevnes andra resa till Hop är riktig, skulle landet Hop ha sträckt sig västerut ända till St Lawrencegolven och följaktligen omfattat trakterna på båda sidor om Long Range.

*

På s/s 'Strathcona', som var vårt flytande hem under expeditionen till Labrador sommaren 1939, nedskrev jag ovanstående studie rörande lokaliseringen av Vinlandssagornas tre huvudetapper och avslutade manuskriptet den 10 augusti i Manvers Run. Under hemfärden till Europa råkade jag i St. John's den 9 septem-

ber Mr *W. A. Munn*, som hade godheten förära mig sin studie »*Wineland Voyages. Location of Helluland, Markland and Vinland*» (St. John's 1929). Lika stor som angenäm blev min överraskning då jag fann, att Mr Munn i detta arbete på grund av självständiga studier som fortgått under en lång följd av år kommit till en slutledning angående Vinlands geografiska läge, vilken praktiskt taget fullständigt täcker min egen föreställning, och som han på grund av den detaljerade lokalkännedom han såsom ortsbo förvärvat om norra delen av Newfoundland, ytterligare utvecklat i enskildheter beträffande lokaliseringen av sagans ortnamn i Vinland.

Även Mr *Munn* har kommit till slutsatsen, att Vinland omfattat den norra delen av Newfoundland; sagans Straumsö kallas i våra dagar Belle Isle och Straumsfjord heter Straits of Belle Isle; jfr Fig. 2. Leiv seglade in i Pistolet Bay, säger Munn, där han gick på grund på någon av de talrika slambankarna. Först vid stigande vatten kunde han få skeppet loss och förde det då in i flodsjön, och denna var Milan Arm i Pistolet Bays sydöstra hörn enligt Munn. Där anlades Leivs-bodarna. Där fanns då som nu större lax än annorstädes i dessa trakter (t. ex. i Bartletts Brook, Western Brook, Pinsent's Brook, etc.) och ymnigt med gräsmark förekommer däromkring.

För att komma till landet Hop seglade Torfinn Karlsevne förbi det nuvarande St Anthony något sydost om Newfoundlands nordända och utmed den s.k. French Shore bort till White Bay, och Mr *Munn* tänker sig att Karlsevnes skeppshamn i Hop kunde ha varit belägen i Little Harbour Deep eller Great Cat Arm, båda vikar av White Bay vilka avstängas från havet av sandrevlar.

Uppfattningarna kunna måhända dela sig angående någon av de nyssnämnda detaljerna; möjligheten för felslut växer, om man försöker tränga alltför mycket in i detaljer, sade redan *Fiske*, ty det finns i nordöstra Nordamerika också andra landskapskombinationer, vilka ganska väl kunde tänkas svara mot sagans bestämmningar. I samband med den lokalisering vi i det föregående erhållit för Helluland och Markland synas emellertid sagotexterna icke giva rum för någon annan tydning, än att

sagornas Vinland, landet med betesmarkerna, har omfattat den norra delen av Newfoundland och har därifrån sträckt sig söderut. Någon sydgräns för Vinland kan icke fastställas.

*

Denna lokalisering av huvudetapperna förefaller mig även överensstämma med sagornas etnologiska uppgifter, och detta bekräftar och stärker i hög grad Vinlandsfärdernas realitet.

Sagornas etnologiska upplysningar och dessas vittnesbörd.

Sedan de tre stora etapperna ungefärligen lokaliserats blir det möjligt att också klargöra, huruvida de upplysningar sagorna lämna om de infödingar, skrälingar, med vilka nordborna kommo i beröring på sina Vinlandsfärder, verkligen överensstämma med vad man i våra dagar känner till om dessa trakters etnologiska förhållanden under äldre tider. Av flere kommentatorer ha sagornas skildringar av skrälingarna med rätta framhållits utgöra ett av de starkaste bevisen för Vinlandsfärdernas realitet.

Många forskare ha varit benägna att tyda skrälingarna såsom ett bestämt folkslag för sig. *Storm* (1887) och *Nansen* (1911) höllo dem för indianer, ty säger *Nansen*, eskimåer äro okrigiska. Häremot invände *Gathorne-Hardy* (1920), att redan *Frobisher* fann eskimåerna vara »distinctly warlike and pugnacious». *A. E. Nordenskiöld* (1889) höll skrälingarna för eskimåer. Mina egna studier (1939) av gränsförskjutningarna mellan indianerna och eskimåerna under nya tiden på östra delen av Labrador-halvön bekräfta helt och hållet Frobishers uppfattning; med list och terror ha de t. o. m. lyckats intimidera brittiska krigsfartyg.

Själv gör *Gathorne-Hardy* gällande, att praktiskt taget intet finns i sagornas skildringar som ej skulle överensstämma med vad man har sig bekant om Nordamerikas indianer. Hans försök att bortförklara den tvåbladiga paddelåran, med vilken 'vevades på skinnbåtarna' såsom något slags 'rattle-stick' är dock allt annat än övertygande.

I motsats till äldre författare tror jag att man med termen skräling icke avsett ett bestämt folkslag. Den har utgjort en kollektivterm, under vilken nordborna sammanförde människor av främmande stam. De betraktade förmodligen infödingarna såsom något slags mindervärdiga varelser, alldeles såsom engelsmännen bruka göra när de tala om 'natives'. Detta skall klarna vid en granskning av sagotexterna. Vi kunna emellertid redan nu utgå från antagandet, att sagornas skrälingar troligen ha tillhört olika folkslag.

Någonstädes öster eller nordost om Leivs-bodarna råkade Torvald Eiriksson på ett vackert, d. v. s. gott land, där han ville resa sin boning. Han strövade omkring på platsen med sina följeslagare, fylld av goda förhoppningar. På återvägen till skeppet stötte han emellertid oförmodat på tre skinnbåtar, och under varje båt lågo tre vildar och sovo. Efter gammal vikingased dräpte man så många man kunde av dem. En av skrälingarna lyckades emellertid kila undan med sin skinnbåt. Inåt fjorden upptäckte nordborna sedermera också några jordkullar, vilka de förmodade vara människoboningar. Därom fingo de också förvissning, då ett otal skinnbåtar bemannade med skrälingar uppenbarade sig, kommande från fjordens inre och närmande sig deras skepp. Skrälingarna sköto en stund pilar mot nordborna, sedan flydde de allt vad tygen höllo. Torvald fick här sin bane. Besättningen återvände till Grönland.

Såvitt nu är känt är detta första gången i historien som blek-ansikten konfronterats med några av Nya världens urinvånare, eller i varje fall första gången amerikanska infödingar omtalas i urkunder (*Brögger*). Berättelsen låter fullt trovärdig; ett äkta drag förefaller det åtminstone vara, att vikingaättlingarna utan några betänkligheter strax slog ihjäl de sovande infödingarna såsom man gör med en mygga eller ett fyrfota djur för att ej detta skall komma att genera en. Anmärkningsvärt är det, att den tragiska, för att ej säga mången gång animaliska, 900-åriga utrotningskampen mot Nordamerikas urinvånare skulle inledas redan vid deras första kända möte med européerna!

Det har gjorts gällande, att de här omtalade infödingarna skulle varit eskimåer. I skildringen, förefaller det mig, finns blott en

omständighet, som kunde lämna någon vägledning för bestämmande av dessa skrälingars ras, nämligen skinnbåtarna. Kajakerna kan det ej ha varit fråga om, ty under en eskimåkajak kan en fullvuxen karl ej lägga sig att sova. En omstjälpt eskimåisk kvinnobåt, umiak, skulle gott kunna lämna skydd över huvudet åt tre män, men mot antagandet, att båtarna i sagan varit umiaks, svär uppgiften om rymlingen, ty en ensam man rymmer ej i väg med en umiak, i synnerhet ej under pågående strid. 'Hudkejperna', skinnbåtarna, ha säkerligen utgjorts av en öppen kanottyp med beklädnad av skinn i stället för björknäver. Osannolikt förefaller det icke vara, att skinnbåtarna ha varit älghudskanoter av den typ som förekommer eller åtminstone förekommit intill senaste tider hos wabanaki indianerna söder om St. Lawrencegolven. En sådan '*moose hide canoe*' karakteriseras av *Speck* såsom 'a survival from a very early period of northern life'. Det förtjänar kanske omtalas, att *Jacques Cartier*, när han år 1535 besökte dessa trakter, iakttog, att infödingarna vid St. Lawrencegolven inga andra boningar hade på sommaren än sina båtar, vilka de stjälpde upp och ned för att sedan lägga sig att sova på bara marken under dem (*Hakluyt*). Den öppna lilla kanottypen har varit okänd bland eskimåerna inom nordöstra Nordamerika. Intet av vad skildringen har att förmåla i övrigt förefaller mig kunna tydas så, att dessa infödingar skulle varit eskimåer.

Därmed är det icke utan vidare klart, att de jordkullar, Torvalds folk fick syn på inåt fjorden, och om vilkas rätta natur de snart fingo en så obehaglig förvissning, kunna ha haft något att göra med indianer. Såvitt författaren kunnat utröna, ha indianerna av algonkins' stora grupp, särskilt på Labrador, alltid bott i 't e p i s', flyttbara koniska tält, medan eskimåerna begagnat s. k. iglos, jord- eller snöhyddor. Sannolikast kunde under sådana förhållanden det antagandet vara, tänker väl mången, att jordkullarna varit eskimåiska jordiglos och det angripande folket eskimåer. Vi ha emellertid icke rätt att utan vidare direkt försöka samordna sagornas etnologiska uppgifter och den nutida befolkningens seder och bruk på Labrador och Newfoundland. Vi veta nämligen redan nu, att befolkningens sammansättning i Markland och Vinland på 1000-talet har varit något annorlunda än i våra dagar. Vi känna vidare så litet till de arkeologiska för-

hållandena under äldre tider i dessa trakter, att vi ej äro berättigade att avvisa möjligheten av att nordborna stött på sådana indianer, vilka brukade kupolformiga jordhyddor såsom bostad. Ett sådant antagande stödes även på sätt och vis av det faktum, att eskimåerna begagnat iglos blott på vintern, åtminstone under historisk tid, varemot de på sommarhalvåret, då Torvalds resa företogs, bott i t u p e k, skinntält. Detta tyder ganska bestämt på att jordkullarna — boningarna tillhört indianer.

Under en stor del av den historiska tiden ha Labradors indianer och eskimåer fört en kamp på kniven, eggade av ett rent animaliskt hat till varandra. Därav ha de vita vetat begagna sig när de utvidgat sitt välde över traktens infödingar och deras land: *divide et impera* (Tanner 1939). Att eskimåer skulle ha bott så nära indianer vid den tiden som tydningen av jordkullarnas invånare såsom eskimåer förutsätter, innebär emellertid ej heller någon motsägelse. Vi bortse då helt från den möjlighet, att de nio männen, indianerna under skinnbåtarna, kunde ha kommit långt ifrån. Snarast tyda de arkeologiska iakttagelserna i dessa trakter (*Wintemberg, Jenness*) på, att indianerna och eskimåerna i omgivningarna av Straits of Belle Isle böra ha stått i ganska fredliga relationer till varandra och ömsesidigt påverkat varandras kultur, som vid den tiden dessutom tyckes ha varit vida mindre differentierad än i våra dagar. Vid behandlingen av de hithörande frågorna bör man vidare erinra sig det allmänna förhållandet, att ju längre tillbaka i det förflutna man kommer i utforskandet av de arktiska och subarktiska folken i Nordamerika, dess mindre distinkt blir skillnaden mellan eskimå och indian i vetenskapens ögon. Vad Labrador-kusten vidkommer behöver man ej gå längre tillbaka i tiden än till slutet av 1700-talet för att även hos tillfälliga resenärer, såsom t. ex. hos *Roger Curtis* (1774), stöta på en upprepad sammanblandning av dessa folkslag — i många fall talar Curtis om 'the indianeskimaux'. Samma intryck får man vid läsningen av *Bernard* (1792). De moderna antropologerna anse jämväl, att eskimåernas utsöndring ur den amerikanska folkmassan har ägt rum på amerikansk jord (*Birket-Smith* 1940).

Annorlunda tyckes det förhålla sig med de skrälingar Torfinn Karlsevne stötte samman med i landet Hop.

1. Först fick han syn på nio skinnbåtar och det 'revades med stänger på båtarna'. Roddarna voro små fula män med ovärdat hår, stora ögon och breda kinder. Dessa skrälingar försvunno söderut.

2. På våren kom ett otal skinnbåtar från söder, »havet var svart av dem», och åter 'revades det med stänger' på varje båt. Byteshandel inleddes och allt syntes så lovande. Men då störtade plötsligt en av nordbornas tjurar fram ur skogen. Skrälingarna blevo förskräckta, tjuren uppfattades kanske av dem såsom en tidigare okänd inkarnation av den fruktansvärda 'windigo', de flydde hals över huvud och syntes sedan icke till under tre veckors tid.

Men därefter kom infödingssällskapet tillbaka tjutande och 'revande stängerna' på sina skinnbåtar. Skrälingarna inledde en skottstrid med pilar mot nordborna; de voro också beväpnade med stenyxor och slungor. Därtill begagnade de ett fantastiskt vapen bestående av ett stort svart knyte upphängt på en stång, och detta kastade de in över Torfinn Karlsevnes folk, så att det smällde när knytet föll till jorden, och detta åstadkom stor rädsla bland de angripna. Två av Torfinns män och fyra skrälingar föllo i drabbningen. Sedan drogo sig skrälingarna tillbaka.

3. På återresan till Straumsfjord slog nordborna i förbifarten ihjäl fem i skinndräkter klädda skrälingar, vilka överraskades sovande. Skrälingarna befunnos ha medfört en blandning av djurmärg och blod som proviant. Nordborna trodde (!), att dessa skrälingar kommit från landets inre.

4. Under letandet efter Torhall veideman råkade nordboexpeditionen i Markland ut för 'enfotingar', för vilkas pilar Torvard stupade.

5. I Markland råkade Torfinn Karlsevne slutligen på fem skrälingar, av vilka en hade skägg. Av detta sällskap kidnappades tvenne ynglingar, medan de andra lyckades göra sig osynliga. Pojkarna »lärde de tala!» Det folk, som dessa skrälingar tillhörde, bodde under hållar och i hålor.

Den första gruppen skrälingar karakteriseras av ett drag som kunde synas avgörande i frågan: det revades med stänger på skinn-

båtar. Detta kan knappast ta sikte på annat än eskimåer i jakter roende med dubbelbladig paddelåra tänkte *Gosling*. Mindre väl stämmer dock skildringen av dessa skrälångars utseende in på eskimåer: stora ögon och breda kinder. Någon avgörande motsägelse ligger dock knappast däri. Vid denna tid funnos på Labrador representanter för en äldre eskimåstam, *tunnits*, vilken enligt eskimåernas egna sägner (*Hawkes*, m.fl.) skall ha utmärkt sig för plumpa anletsdrag. 'Vevandet med stänger' får dock ej anses vara något avgörande moment. Det sägs i sagan om vildarna i den andra gruppen att också de 'vevade med stänger', och de ha säkert icke utgjorts av eskimåer.

Skrälångarna i den andra gruppen skulle enligt skildringen i berättelsens förra del vara eskimåer, ty även de vevade med stänger i skinnbåtar. I skildringens senare del ha däremot inblandats element, vilka såvitt man vet alltid varit väsensfrämmande för eskimåkulturen: slungorna och det stora svarta knytet som bars på en stång och kastades in bland den angräpnas folk. Dessa vapen äro däremot kända såsom notoriskt indianska krigsredskap. Handeln med skinn och det röda tyget, vilket indianerna i dessa trakter åtminstone under senare tider älskat att knyta över pannan, tjutandet och krigandet, äro äkta indianska särdrag. Denna skildring förblir sålunda apokryfisk. Häri måste ha sammanblandats tvenne folkslag under samma kollektivbenämning.

De skinnklädda skrälångarna i den tredje gruppen kunde för beklädnadens skull ha varit likaväl indianer som eskimåer. Deras proviant, blandningen av mærg och blod, erinrar emellertid så livligt om *uinastakai*¹, som Labrador-indianerna ännu i denna dag använda, att jag icke tvekar att däri se en klar bekræftelse

¹ Labrador-indianernas *uinastakai* utgör en blandning av renblod och delvis digererad renlav, som tages från den nyss fällda vildrenens mage. Blandningen kokas och indunstas samt förvaras i en renvåm. Det är ett slags kraftföda, som alltid medföres på jakter och resor.

Moose-butter framställdes på samma sätt av en blandning av fett och renblod, och utgör en ännu kraftigare koncentratföda på jakter än indianernas *pemmikan*, vilken bereddades genom att älta pulveriserat torkat renkött med vildrenstälj.

Dessa födoämnen saknas i eskimåernas mathushållning.

på, att dessa skrälingar varit indianer. På Nova Scotia har detta slags proviant kallats *moose-butter*, och det användes av indianer som ett slags kraftfoder på jakt, anför *Gathorne-Hardy* (1920). Sagans uppgift att de mördade förmodades ha kommit från landets inre kan däremot knappast anses lämna någon vägledning för bedömande av vad för ett folkslag det rört sig om; ännu vid nya tidens början brukade nämligen också eskimåer vistas långt inne i land på Labrador, varom skriftliga och t. o. m. kartografiska uppgifter lämna upplysningar (*Tanner* 1939).

De 'enfotingar' i fjärde gruppen, för vilkas pilar Torvard stupade, borde väl snarast anses ha varit eskimåer, såsom redan anförts (jfr. ovan s. 56 f.).

Den äventyrliga berättelsen om de fem skrälingarna i Markland är icke lätt att tyda, men uppgiften, att det folk de tillhörde bodde i hålor, skulle närmast antyda, att de ha varit eskimåer. *Thalbitzer* (1905, 1913) har försökt tolka personnamnen som varande eskimåiska. Om dylika främmande namn med en säregen fonetik under århundraden kunnat fortplantas från mun till mun oförändrade tills de blevo uppptecknade i sagorna, kan jag naturligtvis icke yttra någon mening om.

Av sagornas etnologiska uppgifter kan man sålunda knappast komma till någon annan uppfattning, än att åtminstone i Torfinn Karlsevnes saga med skrälingar avsetts dels eskimåer (företredesvis i Markland), dels indianer (företredesvis i Vinland).

* * *

Bortses från de här ovan påtalade vaga och fantastiska tillägg i sagorna, så synes mig en samlad överblick av deras huvudinnehåll otvetydigt giva vid handen, att skildringarnas kärna måste vila på en grundval av verklighet. Den sammanträngda framställningen gör ju i väsentliga stycken intryck av sanningsenlighet och står i god harmoni med vad vi nu kunna föreställa oss ha varit utmärkande för land och folk inom den nordöstra delen av Nordamerika under 1000-talet. I betraktande bör vidare tagas den omständigheten, att sagornas författare icke kunna förutsättas i sina hemtrakter ha erhållit någon som helst kännedom om de skildrade folkslagen, indianerna och eskimåerna, ty t. ex.

eskimåerna begynte först i 14:de årh. sippra in längs Grönlands västkust (*Mathiassen* 1936). Sagornas hjältar tecknas icke heller såsom några sådana diktade gestalter, med vilka man brukat utsmyska de medeltida reseäventyren för att giva dem spänning och flykt. Den, som på grund av självsyn är hemma i folklivet och dess förutsättningar i våra dagar inom de trakter, det gamla Vinland här ovan påvisats ha omfattat, är naturligtvis böjd att inhämta vida mera ur sagornas skildringar än vad orden uttryckligen utsäga. Emellertid tror jag, att varje etnolog, som även är bekant med eskimåernas och de nordostliga algonkin-indianernas seder och bruk, skall villigt erkänna, att sagorna konfrontera oss med drag, vilka äro rent specifika för nordöstra Nordamerika, men helt främmande för den kulturkrets, inom vilken grönlandningarnas och islänningarnes dagliga liv rörde sig under medeltiden. Att en så stor mängd originella etnologiska särdrag kunnat sammanföras i en saga, utan att berättaren kan förmodas ha ägt någon motsvarighet att åberopa inom gamla världens folkliv, kan väl näppeligen tänkas bero därpå, att de skulle ha upprunnit i en sagoberättares egen hjärna. Det fanns visst nog ingen annan källa, från vilken de realistiska skildringarna av skrälingarna kunnat hämtas, än nordbornas egna iakttagelser i Amerika. Det är dessa etnologiska fragment, har också Fiske framhållit, vilka lämna de bästa bevisen för händelsernas verklighet i sago-skildringarna, det måste ligga självupplevelse till grund för äventyren med skrälingarna.

Summan av denna utredning blir, att skildringen av infödingarna får anses utgöra ett av sagornas originellaste och viktigaste, under den muntliga fortplantningens tid föga förvanskade drag.

Skrälingarna utgjorde en fullständig nyhet för deltagarna i Vinlandsfärderna. Skildringarna av dem höja uppgifternas trovärdighet över allt tvivel och bevisa, att vissa i första ögonblicket till synes tvivelaktiga uttalanden i sagorna ha ägt full motsvarighet i den historiska verkligheten.

Sammanfattning.

'When once the Northmen had found their way to Cape Farewell it would have been marvellous if such active sailors could long have avoided strumbling upon the continent of North America', har *Fiske* yttrat. Det hade kunnat gå så med tiden. Emellertid ville slumpen att den första europé, som skådat Nya världens fastland, Bjarne Herjolvsson, på sin färd från Island till Herjolvsnæs på Grönland av en tillfällighet fick landkänning på Labradorkusten sommaren 986. Att vita män ha kunnat trampa Amerikas jord redan tidigare är naturligtvis icke därmed utesluttet om ock okänt; i fyra och ett halvt sekel tvangs världen tro att Columbus varit den förste europé, som skådat Amerika, men nu veta vi, att ej blott nordbor från Grönland i slutet av medeltiden utan även åtminstone en dansk-portugisisk expedition varit där ett par decennier före Columbus (*Sofus Larsen*).

Bjarne Herjolvssons berättelse om sin upptäckt av nytt land väster om havet väckte uppseende i Östbygden och håg för de nyupptäckta trakternas utforskande. Huvudsyftet var utrönandet av de nya trakternas lämplighet för bosättning grundad på boskapsskötsel och fångst i förening. Planmässigt utrustade expeditioner med folk och bofä utgingo nu från Östbygden till de nya trakterna. Av dessa borde Leiv Eirikssons expedition år 1000—1001 och Torfinn Karlsevnes expedition åren 1003—1006 få betraktas vara så gott som bevisade fakta.

Vinlands färder nas huvudetapper ha vi här ovan lyckats nöjaktigt lokalisera:

Helluland, fjällens och jöklarnas land, har utgjorts av den sydostliga delen av Baffins Land.

Markland, skogslandet, har omfattat de skogklädda trakterna på Labrador halvöns atlantiska kust. Furdustränderna ha utgjorts av den raka, sandiga kustplagen mellan Cape Porcupine och West Bay; utmed denna rycker skogen ända ned till själva oceanstranden ännu i dag.

Vinland, landet med goda ängar och betesmarker för små- och storboskap, sträckte sig norrut till den nordliga delen av Newfoundland. Leivs-bodarna kunna ha legat vid Pistolet Bay och

landet Hop kring den innersta delen av White Bay [enligt *Fritzner* betyder Hóp 'liden innesluttet Bugt av Søen'].

Mellan benämningen Vinland samt vin och vindruvor har ingen förbindelse existerat; de romantiska tilläggen härom ha indikats i sagorna senare och härstamma väl i sista hand från *Isidorus' Insulae Fortunatae*.

Man kan förmoda, att när färderna till den amerikanska kusten en gång hade påbörjats, så fortsattes de mer eller mindre ofta, kanske tidvis regelbundet varje år under seklers tid. Det ursprungliga syftet med dem var väl att finna marker som ägnade sig för kolonisation, förmodligen även byteshandel med infödingarna och kanske röveri. Detta blev dock en besvikelse. Den enda påtagliga och bestående nyttan av färderna blev avverkningen av virke huvudsakligen i Marklands skogar och möjligen fångst i havet och på land.

Sagotexterna bevisa vidare övertygande att nordborna under sina Vinlands-färder kommit i beröring med urinvånarna, *skrällingarna*, i Nordamerikas nordöstliga kusttrakter. Sagornas etnografiska skildringar äro varken fylliga eller klara, men med säkerhet kan man sluta sig till, att med skrälningar avsetts i några fall indianer, i andra eskimåer. Snarast påtvingar sig den slutsats, att vid början av 1000-talet endast eskimåer (*tunnits*) levat i Markland, medan på gränsen mot Vinland, d. v. s. i trakterna kring Straits of Belle Isle, både eskimåer och indianer (*beothuks*) vistats, ett förhållande, som upprepade sig i landet Hop. Denna utbredning av de båda folkslagen skulle ungefärligen motsvara det tillstånd som var rådande med avseende på befolkningsförhållandena ännu vid den historiska tidens början i dessa trakter (*Tanner* 1939). Hade nordborna från Grönland umgåtts på ett mänskligare sätt med infödingarna i Vinland och på Markland än vad som skedde vid de första mötena dem emellan, kan det nog hända, att det i närvarande tid skulle sett helt annorlunda ut inom de ändlösa ödemarkerna i nordöstra Amerika. Genom sin sega uthållighet och arbetsförmåga hade väl nordborna med tiden omvandlat ödemarkerna där till permanenta, självförsörjande bosättningsområden, på samma sätt som skett inom de nordligaste delarna av Fennoskandia, där naturförhållandena

ganska nära överensstämma med beskaffenheten av Markland och Vinland.

Ha nordbor från Grönland under seklers lopp färdats upp och ned för kusten och upprepade gånger besökt företrädesvis vissa bestämda trakter i Markland och Vinland, varom sagorna tyckas lämna en antydning, så väntar man sig, att de där borde ha inrättat depåer åt sig och några skydd av mera varaktig art mot elementen. Leivs-bodarna i Vinland visa ju, att sådana också varit i bruk. Har så varit fallet också i Markland under timmerhygget borde ju hårdplatser och i något fall kanske till och med boningarnas grundvalar, etc. kunna uppspåras, såsom skett med lämningarna av de byggen, vilka anlagts vid nya tidens början (*de la Harpe*). Av utomordentligt stort intresse för den föreliggande frågan vore det ju, om några dylika fasta fornlämningar skulle anträffas.

På Labrador ha de upplysta herrnhutiska missionärerna, *the Moravians*, haft ögonen öppna för betydelsen av även denna omständighet och dels genom att utfråga infödingarna och dels på sina egna resor försökt uppspåra gamla ruiner efter nordbornas visten på Atlantkusten. En hel 'ruinstad', vilken ansetts härstamma från nordborna, trodde sig missionärerna ha fått reda på på Sculpin Island i Nains skärgård. Min utredning på stället (*Tanner* 1940) har emellertid givit vid handen, att dessa ruiner, tillhörande en typ som återkommer på flera andra öar utmed Labradors atlantiska kust, intet haft att göra med nordbornas resor, utan härröra från den medeltida eskimåstammen, tunnits, varom här ovan redan talats (s. 37). Dessa ruiner ha sålunda hållit lika litet stånd inför en närmare prövning som några förmodade runinskrifter i det presumerade Vinland: Dighton Rock — en indiansk pictograf, Monhegan — glaciala räfflor, Yarmouth och Grave Creek — misslyckade försök att tyda några förmodligen magiska tecken på stenar, Marthas Vineyard — ett verk av en skämtare (säger *Gathorne-Hardy* 1932). Även Kensington-stenen har avslöjats som ett klart modernt falsifikat (*H. Gjessing*, 1909; *Breda*, 1910; jfr dock även *Hennig* 1937, *Holand* 1940). Detsamma gäller visst den supponerade vikingagraven vid Lake Nipigon i Ontario. I skrivande stund synes därför förhållandet vara så-

dant, att man icke känner till något enda fornminne i Nya världen, som kunde ställas i samband med nordbornas Vinlands-färder (*Brögger* 1937; *Schetelig*, personligt meddelande till förf. sommaren 1938 i Bergen).

Intet veta vi ju heller om de grönländska nordborepublikernas slut; dog folket sotdöden, gick det under vid eskimåernas angrepp eller utvandrade detsamma till nya världens fastland?

Oberoende därav står det dock höjt över allt tvivel, att de nordiska sjöfararna redan vid det sista årtusendeskiftet hade upptäckt och upprepat besökt nordöstra delen av Nordamerika, närmare bestämt kusterna av Baffins Land, Labrador och nordliga delen av Newfoundland. Senare ha dessa färder måhända utsträckts till långt sydligare kuster, ty för de gamla nordbornas färder på havet fanns det visst inga andra gränser än packisen i polarvattnen. Om sådana färder under medeltiden känna emellertid saga och hävd intet bestämt, förefaller det.

* * *

När författaren påtagit sig risken att öka de mer än trehundra kommentarernas antal med den föreliggande geografiska omprövningen av argumenten och därav föranledda försök att lokalisera huvudetapperna i de gamla nordbornas färder till Amerika under medeltiden, har offentliggörandet av resultaten icke skett i någon förvisning om, att därmed sista ordet sagts i en synnerligen tilltrasslad fråga. Författaren är icke bevandrad i den nordiska språkforskningens mysterier och även filologerna måste ha ett ord med i laget. I högre grad än måhända de flesta andra, som befattat sig med ämnet, tror sig författaren därtill vara uppmärksam på de många fallgropar det gäller att komma förbi, förrän ett slutpåstående kan göras i denna fråga. Avsikten med dessa rader har främst varit att rikta Vinlandsforskningen in på den väg, som *Söderberg* i tiden upptäckte, och som författaren håller för den enda som kan leda till problemets slutliga lösning.

Grankulla, Finland, mars 1941.

L I T T E R A T U R.

Den litteratur, som berör de här behandlade frågorna, föreligger redan förtecknad i tre omfattande och lätt tillgängliga bibliografier, nämligen hos Nansen (1911), Brøgger (1937) och Tanner (1941); se nedan. Under hänvisning till dessa förteckningar kan listan här inskränkas till de följande arbetena:

- Adam av Bremen. *Adami Gesta Hamburgensis Ecclesiae Pontificum ex recensione Lappenbergii*. Editio altera. *Scriptores Rerum Germanicarum*. Hannoverae 1876.
- Babcock, W. H. *Early Norse Visits to North America*. *Smithsonian Miscell. Collect.*, Vol. 59, N:r 19. Washington 1913.
- „ *Recent History and Present Status of the Vinland Problem*. *Geogr. Review*, Vol. 11, p. 265. New-York 1921.
- Berntsen & Näss. *Eykstarstadproblemet og Vinlandsreisene*. Oslo 1927.
- Brøgger, A. W. *Vinlandsferdene*. Oslo 1937.
- Bugge, Sophus. *Norges Indskrifter med de yngre Runer. Hønen-Runerne fra Ringerike*. Kristiania 1902.
- Curran, J. W. *Here Was Vinland*. Sault Ste. Marie 1939.
- Currelly, C. T., *Viking Weapons Found Near Beardmore, Ontario*. *Canadian Hist. Rev.*, March 1939, p. 4. Ottawa 1939.
- Fischer, Josef. *Die Entdeckungen der Normannen in Amerika*. Freiburg i.B. 1902.
- Fiske, John. *The discovery of Amerika*. London 1892.
- Gathorne-Hardy, G. M. *The Norse discoverers of America. The Wineland Sagas translated and discussed*. Oxford 1921.
- „ *Alleged Norse Remains in America*. *Antiquity*, Vol. 6. p. 420. Gloucester 1932.
- Holand, Hjalmar R. *Westward from Vinland. The Story of Norse Discoveries and Exploration in America, Centuries before Columbus*. New York 1940.
- Högbom, A. G. *Om -STA-bygder och -INGE-gårdar, ett bebyggelsehistoriskt spörsmål*. *Ymer*, Bd, 41, p. 269. Stockholm 1921.
- Jansson, Valter. *Uppkomsten av ortnamn på -(v)ini. Namn och bygd*. Årg. 23, p. 114. Uppsala 1935.
- Jenness, D. *Notes on the Beothuk Indians of Newfoundland*. *Ann. Report 1927, Nat. Mus. of Canada*. Ottawa 1929.
- Jónsson, Finnur. *Opdagelsen af og Rejserne til Vinland*. *Arbøger f. nord. Oldkynd*. København 1915.
- Juneke, D. W. *Isolated communities. A study of Labrador fishing village*. *American Sociology Series*. New-York 1937.
- Karsten, T. E. *De nordiska ortnamnen såsom historiska minnesmärken med särskild hänsyn till Finland*. *Finsk hist. Tidskr.* s. 160, 169. Helsingfors 1917,
- „ *Svensk bygd i Österbotten nu och fordom. En namnundersökning*. I, s. 83, 538, & II, s. 323, 356, 379. Helsingfors 1921—23.
- Mjelde, M. M. *Eykstarstad-problemet og Vinlandsreiserne*. *Norsk Hist. Tidskr.*, 5te Rekke, VI, p. 259. Oslo 1927.
- Munn, W. A. *Wineland Voyages. Location of Helluland, Markland and Vinland*. St. John's 1929.
- Nansen, Fridtjof. *Nord i Tåkeheimen*. Kristiania 1911.

- Nordlander, Johan. *Om Norrlands urgamla kulturbygd*. Ymer, Bd 27. p. 49. Stockholm 1907.
- Nørlund, Poul. *De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende. Skildringer fra Grønlands Middelalder*. København 1934.
- Olsen, Magnus. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn socialt og religionshistorisk belyst. Inst. f. sammenlign. kulturforsk.*, Ser. A, IX a. Oslo 1926.
- Reeves, Arthur Middleton. *The finding of Wineland the Good. The History of the Icelandic Discovery of America*. London 1890.
- Reuter, Otto. *Germanische Himmelskunde*. München 1934.
- Rygh, O. *Norske gaardnavne. Forord og inledning*, Kristiania 1898.
- Sahlgren, Jöran. *Svenska ortnamn och svensk bebyggelsehistoria. Namn och bygd*. Årg. 7, s. 81. Uppsala 1919—20.
- Speck, Frank G. *Culture Problems in Northeastern North America. Proceed. Amer. Philos. Soc.*, Vol. 65, N:o 4, p. 272. Philadelphia 1926.
- Steensby, H. P. *The Norsemen's Route from Greenland to Wineland. Medd. om Grönland*. Bd LVI. København 1917.
- Storm, Gustav. *Studier over Vinlandsreiserne, Vinlands Geografi og Ethnografi. Aarbøg. f. Nord. Oldkynd. og Hist.* København 1888.
- „ *Om Betydningen af 'Eyktarstadr' i Flatøbogens Beretning om Vinlandsreiserne. Ark. f. nord. Filologi*, Bd. 3, p. 121. 1885.
- Strong, William Duncan. *A Stone Culture from Northern Labrador and its Relation to the Eskimolike Cultures of the Northeast. Amer. Anthropologist*, N. S., Vol. XXXII, p. 126. Menasha 1930.
- Söderberg, Sven. *Vinland. Föredrag i Filologiska sällskapet i Lund, maj 1898. Ref. i Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, N:r 295, 30 okt. 1910. Malmö 1910.
- Tanner, V. *Folkrörelser och kulturväxlingar på Labrador-halvön. De vita pälsjägarnas framryckande på montagnais-indianernas jaktmarker på halvöns sydöstra del. Svensk Geografisk Årsbok*, 1939, p. 80. Lund 1939.
- „ *Ruinerna på Sculpin Island (Kanayoktot) i Nain's skärgård, Newfoundland—Labrador. Ett förmodat nordboviste från medeltiden. Geografisk Tidskrift*, Bd 44. København 1941 (under tryckning).
- Tanner, V. *Newfoundland—Labrador. The eastern part of the Labrador Peninsula. Outlines of its Geography. Acta Geographica Fenniae*. Helsingfors 1941. (under tryckning).
- Tengström, Erik. *Var låg Vinland det goda?* Ymer, Bd 60, s. 106. Stockholm 1940.
- Thordarson, Matthias. *The Vinland voyages. Amer. Geogr. Soc., Research Series*, N:r 18. New-York 1930.
- Wintenberg, W. J. *A Stone Culture from Northern Labrador and its Relation to the Eskimo-like Cultures of the Northeast. Geogr. Rev.*, Vol. 20, p. 673. New-York 1930.
- Wintenberg, *Shell-beads of the Beothuk Indians. Transact. Roy. Soc. Canada*, Ser. 3rd, Vol. XXX, Sect. II, p. 23. Ottawa 1936.
- Westman, Georgius A. *Itinera priscorum Scandianorum in Americam. Dissertatione graduali* . . . Aboe 1757.

INNEHÅLL

Inledning	1
Vinlandssagornas texter	5
Lokaliseringen av sagornas huvudetapper.....	18
Helluland	18
Markland	23
Vinland	35
Sagornas etnologiska upplysningar och dessas vittnesbörd	59
Sammanfattning	67
Litteratur	71

